

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

LEGISLATIVNÍ VÝVOJ DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Autor práce: Lucie Šebestová

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Prezenční studium

Vedoucí práce: JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce JUDr. Romanu Svatošovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

ŠEBESTOVÁ, L. *Legislativní vývoj domácího násilí : Bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2014. 54 s.
Vedoucí bakalářské práce : JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Klíčová slova: agresor, domácí násilí, oběť, pachatel, vykazání, týrání.

Bakalářská práce se zabývá tématem domácího násilí. Jejím hlavním cílem je vytvoření metodické příručky shrnující celkovou charakteristikou domácího násilí, jeho příčin, vzniku a postupu při jeho řešení, která později může sloužit k nahlédnutí například orgánům Policie ČR.

První část bakalářské práce je věnována psychologickým aspektům spojených s problematikou domácího násilí, jak se projevuje, člení a rozpoznává. Na druhou část bakalářské práce je pohlíženo z hlediska zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „zákon o PČR“), kde je rozebráno jednání s obětí a nepravé oběti. Poslední třetí část je zkoumána jako pojem domácího násilí v trestním právu. Tato část práce je obohacena mnohými konkrétními případy ze života a z policejních spisů.

ABSTRACT

ŠEBESTOVÁ, L. *The legislative development of domestic violence : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2014. 54 p.
Supervisor JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Key words: aggressor, home violence, victim, offender, order, abuse.

This thesis deals with the issue of domestic violence. Its main objective is to create a methodological handbook summarizing the general characteristics of domestic violence, its causes, and the process of its solution, which can be used later for the inspection bodies such as the Police.

The first part of the thesis is devoted to the psychological aspects connected with the issue of domestic violence, how it is manifested, distinguished and recognized. The second part of the thesis is dealt in terms of the Act No. 273/2008 Coll. on the Police of the Czech Republic (further only „Law of the PČR“), where we discuss treating the victim and false victims. The third and last part is considered to be the study of the concept of domestic violence in the criminal law. This part is enriched with many cases from the real life and police files.

OBSAH

ÚVOD	7
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	8
2 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	9
2.1 Jevové formy domácího násilí	9
2.2 Rozpoznávání domácího násilí	9
2.3 Klasifikace násilných partnerů	14
2.4 Charakteristiky pachatele domácího násilí	15
2.4.1 Rizikový muž	15
2.4.2 Praktická typologie vycházející z příčin domácího násilí	16
2.4.3 Signály predikující partnerské násilí	17
2.5 Zvláštnosti viktimizace v případech domácího násilí	18
2.5.1 Oficiální postoje a předsudky	19
2.6 Psychologický profil oběti	22
2.6.1 Riziková žena	22
2.6.2 Muž jako oběť domácího násilí	22
2.7 Psychické týrání	23
2.8 Děti a domácí násilí	25
2.9 Domácí násilí páchané na seniorech	26
2.10 Domácí násilí a pronásledování - ex-partner stalking	27
3 DOMÁCÍ NÁSILÍ Z HLEDISKA ZÁK. Č. 273/2008 Sb. O POLICII ČR	29
3.1 Systém SARA DN	29
3.2 Problematičnost domácího násilí	30
3.3 Jednání s obětí	31
3.4 Nepravé oběti	33
3.5 Komunikace s násilnou osobou	35
4 DOMÁCÍ NÁSILÍ Z HLEDISKA TRESTNÍHO PRÁVA	38
4.1 Fyzické násilí	38
4.1.1 Formy jednání	42
4.1.2 Vyřízení věci jiným způsobem než obžalobou	44
4.1.3 Zásadní skutkové nebo právní problémy	48
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53

ÚVOD

Po mnoho let bylo domácí násilí skutečností, která byla přehlížena. Až v roce 1971 založila Erin Pizzeyová Chiswick Women's Aid, první útočiště pro týrané ženy ve Velké Británii. Význam této události daleko překročil praktickou stránku věci - pomoc, kterou byla schopna poskytnout ženám ve svém okolí. Byl to začátek kampaně, jejímž cílem je šíření poselství, že domácí násilí je nepřijatelné a musí přestat. Tato kampaň dnes stále pokračuje a čím dál více organizací se dozvídá o strašných a dalekosáhlých důsledcích zneužívání v domácnosti.¹

Téměř 10 let trvalo, než přestalo být domácí násilí jako takové a jeho existence zcela popírána a než vznikly první krůčky k legislativnímu zohlednění v právním řádu ČR. V roce 2001 prohlásil stát domácí násilí za jednu z priorit a převzal nad ním iniciativu. Zásluhy, které poukázaly na tento patologický jev jsou připisovány zejména ženským neziskovým organizacím, které se v ČR věnovaly problematice domácího násilí, ale také práci s jeho oběťmi. Nadále je třeba působit na společnost, že domácí násilí není ryze soukromá záležitost, do které nelze zvenčí intervenovat, natož dokonce záležitost omlouvat.

Tento problém stále existuje, ale dnes je již možné obětem domácího násilí dodat naději. Existují místa, kam lze utéct. Jsou lidé, kteří je vyslechnou a uvěří jim. Existují kostely, kde poskytnou obětem podporu a jejichž představitelé je nebudou zatracovat. Existují zákony na jejich ochranu. Existují způsoby, pomocí nichž lze zničené životy a rozbité vztahy znovu přebudovat.

I přes veškerou snahu o medializaci a informovanost veřejnosti o tomto problému se toho na postavení oběti zatím mnoho nezměnilo. Možnosti, jak pomoci obětem domácího násilí jsou prozatím využívány příslušnými orgány jen minimálně. Doposud totiž přetrvávají názory, že se jedná pouze o osobní záležitost.

Domácí násilí je obecně chápáno především jako násilí na ženách. Statistiky však ukazují, že i muži se stávají oběťmi domácího násilí, a to v 4-6% případů.²

¹ CONWAY, H. *Domestic violence*. Oxford : Lion Hudson plc, 1977. s. 11.

² VOŇKOVÁ, V. *Vaše právo! První právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 5. vydání. Praha : proFem o. p. s., 2006. s. 6.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Hlavním cílem bakalářské práce je vytvoření metodické příručky shrnující celkovou charakteristiku domácího násilí, jeho příčin a vzniku, která později může sloužit příslušným státním orgánům a organizacím ČR při stanovování odborných postupů, nebo jako pomůcka při výuce daného tématu.

První část bakalářské práce je věnována psychologickým aspektům spojeným s problematikou domácího násilí, jeho jevovým formám, tomu jak se násilí rozpoznává, jak se klasifikují násilní partneři a následná charakteristika pachatele. V souvislosti s tím jsou v práci obsaženy signály predikující partnerské násilí. V první kapitole je pohlíženo nejen na pachatele, ale i na oběť a s tím spojenou možnost muže jako oběti domácího násilí. V 82% manželství, kde žijí děti, se odehrává v jejich přítomnosti.³ Domácí násilí však nemusí být pouze fyzické, ale může být i psychické. Do domácího násilí se též zahrnuje poměrně novodobý, jímž je tzv. ex-partner stalking.

Na druhou část bakalářské práce je pohlíženo z hlediska zákona o PČR, kde je rozebrána problematičnost domácího násilí, obecné zásady a psychologická doporučení pro jednání s obětí a nepravou obětí a jejich rozeznávání.

V poslední, třetí části, je problematika domácího násilí zkoumána z pohledu trestního práva. Tato část práce je obohacena mnohými konkrétními případy ze života a policejních spisů, také jsou zde obsaženy formy jednání uvedených v § 199 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „trestní zákoník“)

Při zpracování bakalářské práce je vycházeno z odborné literatury, právních předpisů, odborných časopisů, článků a informací z internetových stránek a materiálů orgánů činných v trestním řízení.

³ VOŇKOVÁ, V. *Vaše právo! První právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 5. vydání. Praha : proFem o. p. s., 2006. s. 6.

2 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY DOMÁCÍHO NÁSILÍ

2.1 Jevové formy domácího násilí

V současné době chápeme domácí násilí ne jako synonymum pro mužovo týrání ženy, ale jako opakované, dlouhodobé a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního a ekonomického rázu, které vytváří jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu. Termín domácí násilí (domestic violence) je užíván hlavně v anglicky psané literatuře a spadá pod něj především násilí mezi partnery - současnými nebo minulými, v sezdaném či nesezdaném soužití.⁴

V současnosti je akceptováno, že domácí násilí může v roli oběti postihnout nejen ženy, ale i muže, děti a rovněž seniory.

2.2 Rozpoznávání domácího násilí

Jinými slovy lze domácí násilí též charakterizovat jako poruchu vztahu mezi blízkými osobami. Tyto poruchy mohou mít rozmanitou podobu. Z toho tedy plyne, že zdaleka ne každá vztahová porucha obsahující násilné prvky představuje také domácí násilí. Domácí násilí je vymezeno následujícími znaky:⁵

1. Výskyt incidentů (tj. přítomnost násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního, ekonomického...) mezi blízkými osobami ve společném obydlí.
 - Psychické - řadíme sem zejména citové a slovní vydírání a týrání, zesměšňování na veřejnosti, osočování, ponižování, pronásledování, kontrolování. Mezi prostředky nátlaku patří buzení v noci, odpírání spánku, výslechy...
 - Fyzické - zahrnuje obvyklé strkání, fackování, bití pěstmi, tahání za vlasy, kopání, pálení, smýkání, ohrožování zbraní, házení předměty, agrese proti věcem, proti domácímu zvířeti...

⁴ VOŇKOVÁ, V., HUŇKOVÁ, M., et al. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha : proFem o. p. s., 2004. s. 13.

⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha : Grada publishing a. s., 2008. s. 10.

- Sociální - tato forma násilí má za cíl oběť především izolovat, pachatel své oběti zakazuje se stýkat s rodinou, přáteli, blokuje a kontroluje telefon, zamyká ji...
- Ekonomické - oběti je zamezeno disponovat finančními prostředky anebo je jí zamezeno je legálně získat, např. prací...
- Sexuální - zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucovány, a které podstupuje nedobrovolně či s nechutí...

2. V incidentech existuje trvalá a neměnná diferenciací rolí na ohroženou osobu (oběť) a násilnou osobu (pachatele).

Domácí násilí není to, co známe z filmu Válka Roseových, nelze označit ohrožující a ohroženou osobu. Domácí násilí je násilím, ke kterému dochází mezi osobami ve vztahu a kde důležitým identifikačním znakem jsou jasné role.

3. Opakování incidentů v podobě typického cyklu násilí.

O domácím násilí se říká, že je to násilí na pokračování, nejedná se o jednorázový incident.

4. A eventuálně eskalace (ve frekvenci a intenzitě násilí).

Domácí násilí počíná psychickým násilím, nejprve jsou útoky vedeny proti lidské důstojnosti, později proti zdraví a mohou vyústit v útoky proti lidskému životu. Útoky proti lidské důstojnosti sledují dva cíle: sociálně izolovat oběť a minimalizovat její sebevědomí a sebeúctu. Tyto projevy lze ze strany oběti snadno zaměnit s projevy lásky. Postupně se ze slušně formulovaných žádostí stávají pokyny a rozkazy. Často bývá přítomna chorobná žárlivost. Neuposlechnutí pokynu je podmíněno sankcí.

V tomto stadiu se doporučuje nepodceňovat riziko rozvoje vážnějšího domácího násilí, vyslechnout příběh osoby hledající pomoc, radu, položit otevřené otázky ke zjištění rozvoje domácího násilí a doporučit vhodné místo pomoci. Pokud není domácí násilí v raném stadiu rozpoznáno a ohrožená osoba nevyhledá pomoc, stupňuje se a pokračuje ve formě násilí fyzického, směřuje proti lidskému zdraví a životu.

Pro identifikaci domácího násilí je důležitá současná přítomnost všech zmíněných znaků. Klíčovou roli hraje především opakující se cyklus násilí. Ten zahrnuje tři fáze:⁶

1. Fáze narůstání napětí.
2. Fáze násilí.
3. Fáze klidu či zdánlivých líbánek.

Právě střídání fází způsobuje typické viktimizační následky, tedy asymetrii ve vztahu mezi partnery a následné snížení až kolaps schopnosti oběti řešit včas a účinně partnerovo násilí. Ve fázi klidu totiž oběť opět uvěří v narovnání vztahu.⁷ Syndrom týraného partnera přitom může vzniknout tehdy, jestliže se kompletní cyklus domácího násilí zopakuje nejméně dvakrát. Jeden z partnerů se pak trvale a ve všech incidentech ocitá v roli ohrožené osoby (oběti) a druhý zastává roli agresora, tyrana. Právě díky této vztahové asymetrii vzniká nutnost chránit oběť.

Tam, kde sice dochází k násilí mezi partnery, byť opakovanému, ale role agresora a oběti se střídají či oba partneři se vzájemně napadají, je domácí násilí z podstaty věci vyloučeno, zde se jedná o tzv. vzájemnou agresi či jinou podobu partnerského násilí.

Je třeba poznamenat, že poslední citovaný znak, tedy eskalace násilí je v současných výzkumech zpochybňován. Zůstává pouze v postavení rizikového faktoru, jinak řečeno, je-li eskalace v daném případě přítomna, svědčí to pro větší rizikovitost a tím i vyšší stupeň ohrožení oběti. Nepřítomnost eskalace však neznamená, že se v daném případě nejedná o domácí násilí.

Kromě uvedených kritérií existuje samozřejmě celá řada doplňujících hledisek. Např. otázka startérů pro násilné incidenty, v rámci které operujeme s pojmy konflikt versus kontrola. Co si pod tím představit? Lehčí podoby domácího násilí (epizoda v minulosti, krátká historie násilí) jsou spíše navázány na konflikty, kde příčinou mohou být i vnější stresy a těžší vzorce domácího násilí (intimní, partnerský terorismus, mental torment) pak na uplatňování kontroly nad partnerem.

⁶ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : profem o. p. s., 2005. s. 9.

⁷ DUFKOVÁ, I., ZLÁMAL, J. *Domácí násilí se zaměřením na problematiku oběti*. Praha : Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Praze, Středisko pro výchovu k lidským právům a profesní etiku, 2005. s. 8-9.

1. Startér násilí - klíčová otázka je: co předcházelo napadení, útoku, incidentu. Domácí násilí není vyprovokováno obětí, nemá žádný racionální důvod.
2. Opakování násilí - klíčová otázka: Kdy to začalo, jak dlouho to trvá, co se děje nyní. Domácí násilí je proces, který má svůj vlastní start, vývoj a spěje k nějakému konci.
3. Pocit a situaci oběti - otázka: jak reagujete, jak se cítíte, zkusila jste již vyhledat pomoc. Osoba ohrožená domácím násilím často trpí takovým strachem z jeho opakování, který ohromuje její schopnost vyhledat pomoc a učinit něco pro svou záchranu.

Příklad: Kauza, ve které se partnerka musela dívat při společných pochůzkách do země, měla nařídáno, koho smí zdravit a koho ne. Násilný partner jí přitom vysvětloval, že „stačí myslet jako on“ a nebude docházet k fyzickému napadání.⁸

K podpurným znakům, které lze využít pro zpřesnění, zda se jedná o domácí násilí či ne, patří také typické projevy v chování násilné a ohrožené osoby.

Při hodnocení, zda se jedná o domácí násilí, máme problém uvěřit, že se něco takového skutečně děje. Brání nám v tom nepřesvědčivý postoj a projev oběti, její ambivalentní postoj k násilné osobě se sklonem omlouvat její násilí, fenomén dvojí tváře násilné osoby, která se většinou na veřejnosti chová slušně, nemá kriminální minulost a je násilná jen vůči osobám ve společném obydlí.

Oběť domácího násilí se odnaučí vyjadřovat přímo své pocity. Může se jednat o úplné vymazání pocitů, o ohraničenou ztrátu paměti, v extrémní podobě se může jednat o mnohočetnou osobnost. Oběť domácího násilí popírá vážnost incidentů, je to forma její iluzorní obrany. Dalšími výraznými znaky jsou přílišná ochota vyhovět druhým a naučená bezmoc. Je velmi důležité si uvědomit, že oběť domácího násilí vždy ve svém vyprávění minimalizuje.

Obrazem oběti domácího násilí není již týraná, hluboce traumatizovaná žena, umístěná v azylovém domě, ale může jí být i osoba:

⁸ Získáno z rozhovoru s policistkou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

- která se ještě nechce odloučit od násilného partnera,
- ohrožená osoba, která se ještě necítí být jako poškozená - tedy oběť trestného činu,
- násilí má epizodický charakter, sporadický výskyt.

Stručně řečeno, podob a variant domácího násilí je velká řada, můžeme je rozlišit v rámci výzkumu domácího násilí podle kriteria četnosti a intenzity jednotlivých incidentů:⁹

1. Epizoda v minulosti - nejméně závažný vzorec, domácí násilí má ojedinělý, epizodický výskyt, představuje uzavřenou kapitolu v partnerském soužití. Tento vzorec není spojen s výraznějšími poruchami osobnosti násilníka, oběť není traumatizována, celkem svobodně se rozhoduje pro odchod ze vztahu či pokračování.
2. Psychické týrání - domácí násilí je založeno výlučně na něm, vyskytuje se vzácněji.
3. Krátká historie násilí - domácí násilí se koncentruje do občasných krátkých úseků, po kterých následují dlouhá období klidu. Zahrnuje tři fáze:
 - a) fázi narůstání napětí,
 - b) fázi násilí,
 - c) fázi klidu či zdánlivých líbánek.
4. Partnerský terorismus - nejzávažnější podoba násilí, jde o dlouhodobé, chronické domácí násilí, které vážně traumatizuje oběť a psychicky poškozuje i děti. Dopouštějí se ho výhradně muži. Při týrání partnerky kombinují různé formy násilí. Toto bývá spojeno s vážnějším narušením osobnosti pachatele, většinou s poruchou osobnosti.

Domácí násilí jako specifickou poruchu vztahu mezi blízkými osobami je nutno odlišit od:¹⁰

- vzájemného násilí ve vztahu (ani u jednoho z aktérů nevzniká tzv. percepce role oběti či agresora),

⁹ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : profem o. p. s., 2005. s. 9.

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, L., PTÁČEK, R., ŽUKOV, I. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010. č. 106, s. 234-238.

- vyprovokovaného násilí (startérem násilí jsou provokace jednoho z partnerů, typické např. při soužití narcistické s histriónskou osobností),
- situační konflikty v partnerském soužití s verbální/fyzickou agresí (tzv. common couple violence),
- patologické vztahy podmíněné obvykle poruchou osobnosti jednoho či obou partnerů (vybočují z obecně sdílených norem ohledně partnerského soužití, obsahují prvky či incidenty s násilím, ale partneři nevykazují příznaky typické pro oběti ani pachatele domácího násilí).

2.3 Klasifikace násilných partnerů

Podle statických údajů se zhruba 80% mužů v celkové populaci vůbec nedopouští vztahového násilí, 12 % se občas uchýlí k projevům, které by mělo charakter domácího násilí, 8% se dopouští závažného domácího násilí opakovaně. Za rozhodující příčiny domácího násilí jsou považovány povahové zvláštnosti a zejména poruchy osobnosti násilníka. Psychologické přístupy k typologiím násilníků přihlížejí ke třem hlavním kritériím:¹¹

- závažnost a povaha produkovaného partnerského násilí,
- obecnost nebo specifická násilí, tj. zda se násilí projevuje pouze v partnerském vztahu nebo i mimo něj,
- přítomnost či nepřítomnost poruch osobnosti.

Platí úvaha, že čím je závažnější domácí násilí, tím větší je pravděpodobnost, že násilník vykazuje nějakou variantu poruchy osobnosti. Uvádí se, že existují poruchy, které se promítají ve všech sociálních vztazích, zatímco jiné poruchy osobnosti se promítají pouze ve vztazích důvěrných, intimních. Ty pak představují vážnější a rizikový typ domácího násilníka a vyznačují se následujícími charakteristikami:¹²

- zuřivostí spojenou se studem,
- tendencí přesouvat vinu na oběť,
- úzkostnou vazbou, která se projevuje neochotou ukončit vztah,

¹¹ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. s. 7.

¹² ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha : Grada publishing a. s., 2008. s. 37.

- těžkými výbuchy zuřivé agrese pouze uvnitř partnerského vztahu, které střídají fáze usmiřování a klidu.

Uvádí se tři základní typy poruch osobnosti u pachatelů domácího násilí:¹³

1. Zneužívatele se schizoidní či hraniční osobností.
2. Zneužívatele s pasivně agresivní a závislou osobností.
3. Zneužívatele s narcistickou nebo disociální osobností.

2.4 Charakteristiky pachatele domácího násilí

2.4.1 Rizikový muž

Muž, který se z důvodu psychické poruchy pro partnerství ani rodičovství nehodí. Znamky psychické poruchy byly zjištěny u 25 % pachatelů domácího násilí.¹⁴ Může jít o jedince s poruchou osobnosti, především disociálního typu, které nemají nezbytné sociální zábrany, jsou konfliktní, egocentriční a bezohlední, s tendencí uspokojit především své potřeby.

Primárně nevhodným partnerem bývá i muž závislý na alkoholu nebo na drogách. Alkohol měl v domácím násilí významnou roli vždy. Například v 17. století Alžběta I. vydala dekret zakazující mužům bít své ženy po 22. hodině. Alkohol funguje jako spouštěč. Mnoho žen se naivně domnívá, že muže převychová, druhou alternativou jsou ženy, které mají tuto zkušenost z dětství.

Rizikovými partnery jsou i muži, kteří v dětství zažili násilí ve vlastní rodině, buď byli sami oběťmi, nebo svědky násilného chování mezi rodiči a dalšími členy rodiny. Dle výzkumu 71% pachatelů domácího násilí pocházelo z rodiny, kde bylo toto chování běžné.¹⁵

Partner nebyl primárně nepřijatelnou osobností, ale pod vlivem okolností se akcentovaly některé negativní vlastnosti. Příčinou změny může být duševní či jiná závažná choroba, abúzus alkoholu či silný sociální stres, např. nezaměstnanost.

¹³ ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha : Grada publishing a. s., 2008. s. 38.

¹⁴ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. s. 7.

¹⁵ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. s. 7.

V důsledku nezvládnutí této zátěže lidé ztrácejí schopnost řešit partnerské i jiné problémy sociálně přijatelným způsobem.

2.4.2 Praktická typologie vycházející z příčin domácího násilí¹⁶

- Čistý domácí agresor - kontrolovaný pachatel s dvojitou tváří, jinak slušný, násilný jen v rodině,
- generalista - používá násilí nejen v rodině, ale i vůči jiným osobám,
- situační domácí agresor - násilí je podmíněno vnějšími situačními okolnostmi,
- na droze závislý pachatel - domácí násilí se vztahuje k abúzu alkoholu nebo jiné droze,
- sadistický agresor - porucha osobnosti.

Domácího agresora nelze charakterizovat jako jeden určitý typ osobnosti, tito lidé mohou být různí. Častěji však mohou mít některé rizikové vlastnosti, jsou nespokojení, nejistí a úzkostní, mívají nízké sebehodnocení, které kompenzují násilným chováním, mají zvýšenou pohotovost reagovat vztekem, jsou výbušní, mívají problémy s ovládnutím svého vlastního chování. Jejich vztah k násilí je pozitivní.

Mužskou a ženskou roli chápou stereotypně a rigidně v jejich tradiční podobě. Domácí násilníci mívají zvýšenou potřebu moci nad ženou, kombinovanou se strachem z ohrožení své pozice. Jsou citliví na každý náznak možného oslabení ze ztráty kontroly nad situací. Vyžadují, aby se žena chovala za všech okolností konformně, přizpůsobila se jim a podřídila se všem jejich požadavkům. „Ženská musí poslouchat“¹⁷

Spouštěčem aktuálního násilí může být všechno, co podle názoru násilníka překročilo tolerované hranice. Z tohoto hlediska je lhostejné, jak se oběť chová, za provokaci může být označeno cokoliv. Akcelerace násilného chování není dána vnějšími faktory, ale řídí se určitým scénářem. Násilí roste tehdy, když pachatel má pocit, že se děje něco, co je podle jeho názoru nepatřičné. Jeho práh tolerance je ovšem velmi nízký.

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Násilné osoby: Zatím víme víc o ohrožených osobách* [online]. © 2007 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>.

¹⁷ HIRIGOYEN, M. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*. Praha : Academia, 2002. s. 5.

Pro oběť domácího násilí často bývá největší zátěží nejednoznačnost projevů agresora, zdánlivě nepochopitelné střídání dvou naprosto rozdílných způsobů chování. Takový muž střídá násilnické chování s usmiřováním a demonstrativními projevy lásky. Pro postoj agresora k domácímu násilí je typické přesvědčení o oprávněnosti svého jednání. Násilník je přesvědčen, že měl právo být rozhořčen a zjednat nápravu. Partnerka bývá hodnocena jako žena, která potřebuje kontrolu, protože neplní své povinnosti a chová se nepřijatelně.

2.4.3 Signály predikující partnerské násilí

- Žena má intuitivní pocit ohrožení,
- muž často řeší konflikty zastrašováním, šikanováním, vyhrožováním, citovým vydíráním,
- je hrubý ve vyjadřování,
- používá symbolické násilí - ve hněvu mlátí do věci, ničí věci...,
- v minulosti měl problém s násilnými projevy - vandalismus, agresivní projevy v sociálním prostředí,
- pije alkohol,
- své chování omlouvá alkoholem a drogami,
- žárlí, zpovídá partnerku, špehuje ji, ovlivňuje její přátele, rodinu...,
- dává najevo krajní emoce - lásku, nenávist, trpí výkyvy nálad - rozmrzelost, vztek,
- bagatelizuje své násilné chování,
- je nepřizpůsobivý, nechce změnit své chování,
- z vlastních problémů obviňuje jiné,
- jako dítě byl svědkem či přímo obětí násilí,
- ztotožňuje se s násilníky - považuje jejich chování za oprávněné,
- používá peněz, aby měl kontrolu nad aktivitami své partnerky,
- zajímá se o zbraně.

Tyto projevy nejsnáze předpovídají různé formy domácího násilí. Žena i její nejbližší okolí často tají ty nejkřiklavější signály, dokud nedojde k nejhoršímu. U oběti je obvykle patrná citová závislost na agresorovi, která se vytvořila na základě jeho

manipulací, ponižováním, obviňováním citovým vydíráním. Zastrášení se často domnívají, že nemají právo situaci řešit.¹⁸

2.5 Zvláštnosti viktimizace v případech domácího násilí

Obecně je domácí násilí hodnoceno jako silně zraňující delikt, plodí tzv. vulnerabilní oběti. To je vysvětlováno tím, že týrající osobou je blízký člověk, ke kterému má oběť stále ještě emocionální vztah. Bez tohoto emocionálního vztahu či závislosti by se pravděpodobně domácí násilí nerozvinulo, protože na první incidenty by oběť zareagovala radikálně např. odchodem ze vztahu.¹⁹

Tam, kde však k násilnému partnerovi existuje ještě emocionální vztah, je přirozená reakce budoucí oběti na první incident odlišná: prožívá emocionální stres, stydí se, dochází k poklesu sebevědomí a zpravidla se stahuje se svým problémem do sociální izolace. Viktimizace v podobě domácího násilí tedy vykazuje naprosto jiné reakce než u ostatní trestné činnosti. Markantní je např. vazba k agresorovi, setrvávání ve vztahu s ním, zatajování závažnosti a příčin zranění, popírání viktimizace, vnější okolí nedokáže pochopit, proč dospělá týraná osoba svého partnera neopustí, chování oběti je pak vysvětlováno pomocí různých mýtů. K tomu je třeba několik poznámek:²⁰

- je všeobecně známo, že emoce nepodléhají rozumovému, racionálnímu soudu. Je možné milovat i svého tyrana,
- domácí násilí obecně vede u oběti k poklesu schopnosti efektivně řešit situaci. Způsobuje to cyklický charakter domácího násilí, ve kterém se střídají fáze klidu s horkými fázemi, ve kterých dochází k incidentům. Po nich často následuje ještě fáze líbánek, kdy se násilná osoba omlouvá a slibuje nápravu. Oběť pak naivně věří, že na další incidenty již nedojde. Tento kruh se mnohokrát opakuje,
- je doloženo, že v domácím násilí typu „krátká historie násilí“ setrvává oběť i dlouhá léta. Jde právě o druh domácího násilí, ve kterém jsou dlouhé intervaly klidu prolomeny krátkou (třeba měsíční) fází zvýšeného výskytu incidentů,

¹⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Násilné osoby: Zatím víme víc o ohrožených osobách* [online]. © 2007 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>.

¹⁹ VOŇKOVÁ, V., HUŇKOVÁ, M., et al. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha : proFem o. p. s., 2004. s. 74.

²⁰ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. s. 9.

- v závažných případech domácího násilí (intimní terorismus) se ohrožená osoba bojí odejít. Opustit partnera jí brání právě strach z něj.

2.5.1 Oficiální postoje a předsudky

První zmínky o domácím násilí existují již z dob, kdy v roce 1971 založila Erin Pizzeyová Chiswick Women's Aid. I přes více než čtyřicet let se k tomuto problému vztahují různé předsudky a mýty, například:

1. mýtus

Příčinou domácího násilí je špatná reakce oběti na počátky násilí, domácí násilí existuje proto, že si to oběť nechá líbit. Z odborného hlediska je tato úvaha přinejmenším polemická, hledá totiž příčinu v oběti, která není schopna si s násilím poradit. Teoretické, praktické a morální důsledky této pozice jsou bez nadsázky katastrofální.

2. mýtus

Příčinou domácího násilí je tolerance, případně až nulová reakce společnosti. I toto tvrzení je chybné. Odpovědnost z násilné osoby je přenášena na společnost.

3. mýtus

Příčinou domácího násilí je kopírování agresivních vzorců chování z původní rodiny. Ano, v konkrétních případech tomu tak může být. Ale pak je nutno odpovědět na otázku: „Kde se vzalo domácí násilí v této původní rodině?“

Z pohledu oběti lze prožívání domácího násilí charakterizovat následujícími pocity:²¹

- **STUD** (na počátku domácího násilí),
- **VINA** (při pokračování domácího násilí),
- **STRACH** (při dlouhodobém domácím násilí).

Při prvních incidentech se obvykle oběť za chování partnera stydí, tají je před okolím. Při pokračování nastupuje sebeobviňování. Týraná osoba se snaží najít důvody pro násilné chování partnera. Tyto důvody nakonec hledá v sobě, protože jiná

²¹ ČÍRTKOVÁ, L., PTÁČEK, R., ŽUKOV, I. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010. č. 106, s. 234-238.

vysvětlení prostě pro ni nepřicházejí v úvahu. Dlouhodobé domácí násilí nakonec dřív nebo později vede k tomu, že oběť se tyrana bojí.²²

To se projevuje již zmíněnou minimalizací, kdy oběť bagatelizuje rozsah svých zranění, při lékařském vyšetření udává nepravé důvody jejich vzniku apod., nebo v kognitivních dysfunkcích, kdy naivně věří i evidentním hloupostem, které jí tyran namluví či v tzv. extrémní vstřícnosti (chodí po ulici se sklopenou hlavou a nezdraví sousedy, aby tak nezavdala partnerovi záminku k žárlivosti).

Závažné následky jsou zahrnovány pod tzv. syndrom týraného partnera. Ten je spojen s dlouhodobým chronickým domácím násilím, především s typem označovaným jako intimní či partnerský terorismus.

V současné době se objevují i další názvy jako syndrom týraného partnera, syndrom týrané osoby, bez ohledu na pohlaví. Vznik syndromu je spojen s dlouhodobým chronickým domácím násilím, především s partnerským terorem. Nástup také posilují nevhodné reakce sociálního okolí, může jít o přehlížení, bagatelizaci problému, v extrémních případech může okolí násilné osobě stranit. Syndrom týrané ženy není diagnózou ve smyslu zdravotní normy. Viktimizační syndrom dokládá, že daná osoba se stala obětí určitého druhu násilí a že její duševní stav a mentální pochody jsou touto traumatizací poškozeny. Syndrom týrané osoby se může projevovat různými příznaky, které se liší a mohou se u obětí kombinovat. Jsou typické tyto skupiny příznaků:²³

1. Změny v emocionálních reakcích (pocitů studu, viny, strachu, smutku, zablokování vlastních negativních emocí, extrémní laskavost) - týrané ženy ztrácejí schopnost se přirozeně chovat, jestliže vůči nim někdo prezentuje negativní emoce, je pro ně typické zablokování exprese vzteku, mají tendenci utíkat před konflikty, setkáváme se spíše s extrémní laskavostí.
2. Změny v postojích a hodnocení vlastní osoby, ostatních lidí, světa (sebeobviňování, nedůvěra v možnosti řešení, generalizovaná víra, že svět je nebezpečné místo, naučená bezmoc) - týrající partner střídá ve vztahu slušné zacházení s velmi

²² ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P., et al. *Pomoc obětem (a svědkům trestných činů) příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada publishing a. s., 2007. s. 106.

²³ ČÍRTKOVÁ, L., PTÁČEK, R., ŽUKOV, I. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010. č. 106, s. 234-238.

špatným; Čím vyhocenější jsou tyto krajnosti, tím pravděpodobněji vzniká paradoxní vazba týrané osoby na partnera.

3. Symptomy distresu a dysfunkcí psychických procesů - deprese, úzkostné flashbacky, poruchy spánku - může jít o různé disociativní poruchy, depresivní poruchy, akutní reakce na stres, intenzivní pocity studu nebo strachu z násilné osoby.
4. Minimalizace následků - týraná osoba minimalizuje skutečné následky, např., bagatelizuje svá zranění, zlehčuje intenzitu i nebezpečnost útoků, nevnímá vážnost situace.
5. Sebeobviňování - týraná osoba věří, že za domácí násilí může sama, omlouvá násilníka, věří jeho falešným příslibům, pro svá zranění udává nepravé důvody.
6. Snížená akceschopnost - projevuje se popíráním možností záchrany a neefektivními pokusy o ukončení domácího násilí, týraná žena má z násilníka vystupňovaný strach, který ochromuje její spolupráci s krizovými organizacemi a policií. Má také sklon iracionálně věřit, že násilník je všemocný, že může např. ovlivnit ve svůj prospěch jednání policie a soudů.
7. Příznaky psychotraumatu - u obětí domácího násilí se objevuje celá plejáda různých následků opakovaného, nakumulovaného stresu, jde o příznaky psychosomatického rázu, i příznaky posttraumatické stresové poruchy (dále jen „PTSP“), za příznaky blízké PTSP jsou považovány poruchy spánku, pozornosti, deprese, suicidální myšlenky, zneužívání léků, alkoholu, různé somatické potíže až disociativní porucha identity osobnosti.

Neexistuje jediný správný profil týrané osoby. To znamená, že syndrom týrané osoby není definován pomocí přesného seznamu anebo skladby symptomů. Platí, že zahrnuje varietu příznaků, které se u různých obětí domácího násilí mohou různě kombinovat.

2.6 Psychologický profil oběti

2.6.1 Riziková žena

1. Žena nesamostatná, závislá, neschopná bránit se, s nízkou sebeúctou, se syndromem naučené bezmocnosti. Bývají to ženy, které byly v dětství svými otci týrány, nepřiměřeně fyzicky trestány anebo sexuálně zneužívány.
2. Situační zvýšení závislosti ženy na partnerovi se může stát spouštěčem dříve latentní agrese, může to být těhotenství, ekonomická závislost, onemocnění či postižení.
3. Izolace rodiny, respektive týrané ženy, je faktorem, který udržuje násilí, snižuje pravděpodobnost, že oběť bude u příbuzných či známých hledat pomoc, že do problému začnou zasahovat jiné osoby.

Spouštěče domácího násilí mohou být různé, ale základem je osobnost pachatele, který má sklon k tomuto způsobu reagování a jehož uspokojuje týrání partnera.

Dojde-li k ukončení násilného vztahu, příznaky syndromu týrané osoby obvykle postupně zmizí, některé oběti potřebují profesionální poradenskou pomoc, u jiných postačí podpora laického okolí.

Tyto výše popsané znaky a projevy oběti a agresivní osoby jsou významné pro rozpoznání nepravé oběti (myslí si, že je obětí domácího násilí, ale není tomu tak) a falešné oběti, která svou viktimizaci jen účelově předstírá.

2.6.2 Muž jako oběť domácího násilí

Většina současných poznatků o obětech domácího násilí pochází ze studií zaměřených na ženy. Zatím je jen velmi málo poznatků o mužích v roli obětí domácího násilí. Teorie předpokládá působení fenoménu dvojích zavřených dveří. První „dveře“ jsou shodné pro oběti bez rozdílu pohlaví. Druhé „dveře“ jsou specifické pro muže: mají obavy ze své sociální stigmatizace, protože přiznat roli oběti domácího násilí se přiči stereotypům o mužích a ženách ve společnosti. Týraný muž sám sebe dlouho

nevnímá jako osobu ohroženou domácím násilím. To se projevuje v kontaktech s úřady či policií. Nejčastější důvody, proč muži jako oběti neoznamují domácí násilí:²⁴

- muži se nedefinují jako oběť,
- muži nehodnotí chování partnerky jako protiprávní čin,
- muži zažívají stud, neboť vnímají svůj problém jako okrajový fenomén,
- muži váhají kontaktovat policii, protože se obávají, že jim neuvěří a nakonec budou stíháni oni,
- muži mají strach ze zveřejnění, které by mohlo způsobit jejich stigmatizaci v očích veřejnosti a okolí (fenomén druhých či dvojitých zavřených dveří).

2.7 Psychické týrání

Jinak možno nazvat jako mentální týrání nebo mučení. Nutno dodat, že psychické týrání nastává ve 100% případech, každé i fyzické násilí zasahuje oběť také po stránce psychické. Oběť se vyrovnává s faktem, že ji tělesně ubližuje blízký člověk. Ryze psychické týrání bez fyzické složky je velmi vzácné, cca 18% z celkového objemu.²⁵

Jevová pestrost psychického týrání je značná, řadíme sem obvykle jednání, které způsobuje oběti emocionální rány či újmu, např. snížené sebevědomí, pocity méněcennosti, ztrátu životní pohody, duševní rovnováhy a radosti ze života, strach, nezdravou závislost na partnerovi, vymizení schopnosti samostatně rozhodovat, v extrémní poloze pak beznaděj až sebevražedné jednání. Ke konkrétním projevům psychického týrání patří zejména:

- devalvující, urážlivá komunikace - nadávky, zesměšňování, ponižování, ustavičná kritika,
- odmítání komunikace, ignorování, přehlížení nebo překrucování faktů,
- upírání základních práv, upírání možnosti podílet se na spolurozhodování, nesmyslné a zlovolné omezování, zakazování sociálních kontaktů, blokování seberealizace,

²⁴ BURIÁNEK, J., KOVAŘÍK, J., ZIMMELOVÁ, P. *Domácí násilí na mužích a seniorech*. Praha : Triton, 2006. s. 81.

²⁵ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : profem o. p. s., 2005. s. 7.

- obviňování a manipulace - oběť je nelogicky obviňována z běžných životních problémů a z pracovních neúspěchů tyрана,
- zastrašování, vydírání a vyhrožování - rozvodem, sebevraždou, odebráním společných dětí,
- extrémní kontrola - např. pohybu oběti, vynakládání finančních prostředků,
- psychické trestání oběti za její úspěchy v zaměstnání, za její oblíbenost v okolí,
- ničení oblíbených věcí, ubližování domácím mazlíčkům,
- stalking.

Pachatel ve většině případů považuje své chování za zcela normální, odmítá jakoukoliv odpovědnost za hrubé narušování partnerských vztahů a vinu přesouvá na oběť. „*To je normální!, To musíš vydržet.*“

Ne každé psychické týrání nese znaky trestného činu. I tam, kde o něj nejde, nutno situaci řešit civilním právem, např. rozvodem, u psychického týrání se zavinění velmi těžko prokazuje, bývá často zproštěno u soudu, nutno přibrat znalce.

Následky psychického teroru jsou stejně pustošivé jako tělesné násilí. Oběti vykazují stejně závažné a dlouhodobé následky jako oběti vystavené fyzické agresii. Psychické rány nejsou vidět, okolí oběti nevěří, zejména u násilníka dvojí tváře - agresivní je pouze doma, na veřejnosti se chová korektně a solidně, dokonce taková oběť může působit hystericky s příznaky poruch osobnosti a chování.

Psychické domácí násilí je rovněž důvodem pro ochranu oběti, je však nutno konstatovat, že z mnoha důvodů je řešení těchto případů obtížnější, komplikaci přinášejí následující okolnosti:

1. Prokazatelnost psychického týrání - aby mohla zasáhnout policie v rámci vykazání, zahájení trestního stíhání, je nutno prokázat protiprávní jednání, splňující jeho trestnost, zde složitější než u fyzického týrání, možno doporučit oběti vyhledat psychologickou poradnu, zaznamenávat si útoky agresora, seznámit s nimi okolí.
2. Bod zlomu - označuje se jím okamžik, kdy se domácí násilí láme a stává se z něj sotva snesitelné soužití, u psychického týrání je složité tento bod rozeznat, vhodně na něj reagovat a vyhledat pomoc. Oběti lze doporučit, aby věřila svým pocitům viktimizace a svěčila se někomu.

3. Zranitelnost oběti - psychické týrání snižuje sebevědomí oběti, ta se uzavírá do sebe, do ústraní, nemá chuť udržovat vnější vazby, tím se sama zbavuje možnosti zachovat si vlastní sebedůvěru, nejsou schopny řešit situaci a pomoc vyhledávají pozdě, mají méně věrohodné vystupování v kontaktu s úřady.
4. Iluze o ideálním řešení - často je velmi těžké se od agresora odloučit, nelze vztah ozdravit, rezignovat na iluzi ideálního řešení je prvním krokem, který by měla oběť pro účinné řešení svého případu domácího násilí učinit.

2.8 Děti a domácí násilí

Domácí násilí ničí dětem bezpečné rodinné prostředí, ve kterém by měly nalézt klid a svou identitu. Získávají zkreslené představy o tom, jak vypadá vztah mezi dospělými a jak by se k sobě měli chovat. Děti mohou být rozpolčené - mohou otce milovat, ale zároveň ho nenávidět za to, co provádí matce a jim. Může jim připadat, že vztah s otcem nechtějí ztratit, ale zároveň momentální vztah je pro ně zdánlivě neuspokojivý.

Ze vzniklé situace mohou mít děti nerealistické, nebo zkreslené obavy a naděje, které později mohou také ovlivnit jejich emocionální vývoj. Například jedna dívka se svěřila dětskému psychologovi: *"Pořád vidím svou zbitou matku a říkám si, no jo, všichni muži jsou takoví, mě se to taky jednou stane."*, naopak jiný chlapec řekl: *"Přeju si, aby už byl ten rozvod hotový a moje maminka a tatínek spolu zase mohli žít a tatínek bude tentokrát hodný."*²⁶

Násilí mezi rodiči lze charakterizovat jako psychické týrání potomků, podle některých německých statistik se domácí násilí objeví ihned po uzavření manželství u 38% obětí, nebo po zahájení společného bydlení - 14%, tzn. že děti se rodí do již probíhajícího násilí ve vztahu. Zhruba 10% žen uvádí jako startér násilí těhotenství, 20% narození dítěte,²⁷ zlomovými událostmi jsou i ztráta zaměstnání partnera, potíže v pracovní kariéře, zevšednění vztahu. Z toho plyne, že dítě může být ovlivněno násilím mezi rodiči v různých stupních svého vývoje. Dále bylo zjištěno, že cca 20-25% dětí se

²⁶ CONWAY, H. *Domestic violence*. Oxford : Lion Hudson plc, 1977. s. 98.

²⁷ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. s. 7.

vměšuje do násilných incidentů svých rodičů, v průběhu útoku na matku je napadeno 10% dětí a 2% dětí přechází, z různých důvodů a motivů, na stranu pachatele.²⁸

Charakteristika obětí domácího násilí, jimiž jsou děti, má i v tomto případě svá specifika. Zásadním problémem zde bývá okolnost, že týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte se nemusí navenek nikterak projevovat žádnými příznaky, jindy se tyto příznaky snaží takto postižené dítě, motivované strachem, nevědomostí či studem, všemožně skrývat. Tyto skutečnosti pak často ztěžují zjištění, že bylo dítě vystaveno násilí. Speciální přístup pak zasluhuje zejména citlivost v jednání s dítětem a efektivní a včasná odborná pomoc.²⁹

Zvláště traumatizující situace domácího násilí z pohledu dětí:³⁰

- děti s matkou na útěku před domácím násilím - cca dvě třetiny žen na útěku mají s sebou děti, malé děti bývají vystrašené, nelze je od matky oddělit, umístění v mateřské školce není možné, poruchy koncentrace, spánku, extrémní fixace na matku, školní problémy, časté jsou i následky na tělesném zdraví - typický je pokles imunity, zvýšená náchylnost k nemocem z nachlazení,
- děti asistující zákrokům policie - přítomnost dětí u policejních zákroků dosahuje až 53%, většina dětí je přítom mladší dvanácti let, zvláště obtížné jsou případy, kdy je matka zraněna a je nutno zavolat lékařskou pomoc, děti jsou šokovány,
- děti v kontaktu s násilnou osobou po odluce rodičů - obecně platí, že násilní muži se nikoliv zřídka pokoušejí dosáhnout kontroly nad partnerkou právě cestou uplatňování práva na styk s dětmi, a to i když dříve projevovali o děti pramalý zájem, na druhé straně mohou děti trpět ztrátou kontaktů s otcem a jejich zájmy se tudíž mohou dostat do rozporu se zájmy ohrožené matky.

2.9 Domácí násilí páchané na seniorech

Pod špatné zacházení se seniory bývá velmi často zahrnuto tělesné ubližování, materiální a finanční zneužívání, zanedbávání druhou osobou (opomenutí péče), vlastní

²⁸ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. s. 7.

²⁹ ELLIOTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. 3. vydání, Praha : Portál, 2000, s. 48.

³⁰ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. s. 7.

zanedbávání péče o sebe sama, citové a psychické týrání, pohlavní zneužívání, nebo systémové týrání. Mezi tyto pojmy zahrnující špatné zacházení však spadá i ubližování.

Špatné nakládání se starými lidmi ze strany jejich příbuzných, v soukromí jejich domovů je jev, který probíhá často podobně jako u běžných případů domácího násilí beze svědků, nebo jiných osob, které by mohly pomoci. Pro domácí násilí jako takové je obvyklý blízký vztah mezi obětí a ubližovatelem. Pro skupinu starých lidí je tento druh domácího násilí o to více nebezpečný, protože jsou v mnohých případech zcela izolováni od kontaktu s dalšími lidmi, z čehož mnozí z nich jsou na svých členech rodiny, kteří o ně tzv. „pečují“ z důvodu své životní situace závislí.³¹

Životní situace podporující vznik domácího násilí na seniorech:³²

- závislost, sociální izolovanost a nedostatek sebedůvěry,
- dlouhodobé závažnější onemocnění,
- návrat dospělých dětí k rodičům (často se jedná o osoby, které nejsou ve svém osobním životě příliš úspěšné, rozvedly se, přišly o byt, nemají práci, jsou závislé na alkoholu nebo jiných omamných látkách),
- soužití starých rodičů s duševně nemocnými dospělými dětmi (rodiče postupně ztrácí autoritu, mají z nich strach a snaží se je dostat na léčení).

2.10 Domácí násilí a pronásledování - ex-partner stalking

Pro kriminologii, kriminální psychologii a trestní právo je stalking vymezen jako velmi nebezpečný fenomén, úmyslné a zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její bezpečnost.³³

V určitém počtu případů nefunguje prostorové ani právní oddělení partnerů jako cesta k ukončení domácího násilí, to pokračuje, ovšem v nových podmínkách, tedy do pronásledování. Typický ex-partner pronásledování se uchyluje k psychickému teroru.

³¹ MARTINKOVÁ, M. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku - se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. s. 11.

³² ČÍRTKOVÁ, L. *Násilné osoby: Zatím víme víc o ohrožených osobách* [online]. © 2007 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/seniori/>.

³³ BUSCOTTE, A. *Gewalt in der Partnerschaft: Ursachen - Auswege - Hilfen*. Berlin : Patmos, 2007. 186 s. ISBN 3491401070.

Obtěžuje svou oběť nevyžádanými projevy zájmu, pokusy o kontrolu a kontakt s ní, nakonec se uchyluje k nebezpečnému vyhrožování, v extrémních případech dochází i k fyzickému násilí či vraždě.

Existuje velká pravděpodobnost, že pronásledovatel se zátěží domácího násilí přejde od čistě psychického teroru k fyzickému násilí, které obvykle graduje. Nejdříve se projevuje poškozováním a ničením věcí, které jsou ve vlastnictví oběti, demolováním jejího majetku apod. Časté jsou útoky proti zvířatům oběti, nakonec pronásledovatel napadá samotnou oběť nebo třetí osoby. K typickým společným projevům domácího násilí a ex-partner stalkingu patří:

- kontrola pronásledované oběti - např. prohlížení osobních věcí,
- úzkostné vazby - nechce žít bez oběti,
- vztek, žárlivost,
- důkazy lásky - pronásledovatel vyžaduje důkazy lásky, dává dárky jako důkazy svého citu,
- zastrašování, nebezpečné vyhrožování,
- izolace - pronásledovatel zakazuje oběti chodit do zaměstnání, kontaktovat se s širší rodinou, přáteli,
- kritika - zesměšňuje, ponižuje oběť,
- fyzické a sexuální násilí,
- falešné usmiřování,
- vydírání - odmítá poskytnout finanční prostředky, když nebude oběť poslouchat,
- narcistické potřeby násilné osoby - násilník sám sebe idealizuje, vyžaduje z normy vybočující uctívání, respektování.

3 DOMÁCÍ NÁSILÍ Z HLEDISKA ZÁK. Č. 273/2008 Sb. O POLICII ČR

Přijetím zákona o PČR došlo k nové právní regulaci problematiky vykázaní a to konkrétně ustanoveními §§ 44 - 47. Lze předpokládat, že s procesní stránkou vykázaní nejsou významnější problémy. Policista na základě předmětných ustanovení vyhotoví příslušná poučení, sepíše úřední záznam (dále jen „ÚZ“), řídí se otázkami systému Spousal Assault Risk Assessment (dále jen „SARA DN“), ohrožené osobě poskytne kontakty na krizová centra. Problém je snad možno vidět při kontaktu s násilnou osobou. Bohužel ani poslední právní úprava policejního zákona neřeší kontakt a komunikační práci s agresorem. Lze si vzít příklad ze SRN a Rakouska, kde je zaveden institut tzv. „Gefährderansprache“, tedy česky rozhovor s ohrožovatelem. Zákon č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím, účinný od 1. 1. 2007, zavedl sice systémový přístup k řešení případů domácího násilí, propojil činnost policie, justice a sociálních služeb, avšak pouze směrem k oběti domácího násilí. Systémové, zesíťované kroky vůči násilné osobě zatím nejsou k dispozici. Rovněž tak kontakty na instituce, na které by se mohla násilná osoba obrátit např. s žádostí o dočasné bydlení v době vykázaní, případně i s žádostí o psychologickou pomoc, jsou poněkud nedostatečné. Takovým osobám jsou předány kontakty na azylové domy, avšak instituce, které by systematicky a následně cíleně s domácími agresory pracovaly, téměř neexistují. Pouze Praha má k dispozici SOS centrum DIAKONIE ČCE (Diakonie Českobratrské církve evangelické, středisko křesťanské pomoci v Praze, nabízející první pomoc v životních situacích) s programem zaměřeným i na zvládání agrese ve vztazích. Tento program nabízí individuální terapeutický program zaměřený na zvládání agrese a skupinový terapeutický program.³⁴

3.1 Systém SARA DN

Jedná se o diagnostickou metodu, která vznikla v Kanadě, která byla transformována pro práci policistů ve Švédsku a postupně se rozšířila do dalších zemí.

³⁴ CONWAY, H. *Domestic violence*. Oxford : Lion Hudson plc, 1977. s. 89.

Příslušně proškolená osoba díky ní může na základě odborného a strukturovaného předpisu zjistit rizikové faktory, případně odhadnout riziko dalšího domácího násilí. K využití metody SARA DN je nutné dostatečné množství informací.

Na rozšíření této metody v České republice se podílel Bílý kruh bezpečí, o. s. a stejně tak dostal povolení pro její distribuci a pojmenování. SARA DN je složena z patnácti otázek a je určena především policistům. Proškolený uživatel by tak měl dokázat vyhodnotit aktuální situaci, odhadnout závažnost hrozby a přijmout příslušná opatření.

3.2 Problematičnost domácího násilí

Rozpoznat domácí násilí je klíčovou záležitostí a při příjezdu policistů na místo incidentu v rodině de facto základní a první krok. Výjezdy na místo domácího násilí se u policistů netěší velké oblibě. Vyhodnotit situaci na místě není vždy jednoduché, působí tlak na rychlé rozhodnutí o případném vykázání, policisté operují s omezeným zdrojem a množstvím informací, vedou jednání s osobami nacházejícími se v různých stupních a formách psychického rozpoložení. Policejní orgán na místě se ale setkává občas i se standardními situacemi, kdy rozpoznat domácí násilí není obtížné, protože primární určující znaky jsou přítomné a evidentní.

Co doporučit pro zvládnutí výjezdů policie do rodin, kde rozpoznání domácího násilí je komplikované?

Pár praktických rad:³⁵

- sledujte, zda zranění jsou patrná u obou aktérů,
- sledujte, zda došlo k požití alkoholu u obou stran,
- při ohledání místa velmi pečlivě zaznamenejte, zda jsou rozbity nějaké předměty denní potřeby či zařízení bytu a o jaké věci se jedná - pro koho jsou věci důležité (věci osobního charakteru, s citovou vazbou),
- zda je oběť venku bez bot, v noční košili,

³⁵ Interní materiály Policie ČR - *Praktická doporučení pro výjezd k případům domácího násilí*, získané od pracovníků preventivně informační skupiny Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje České Budějovice.

- pokud šetřením v okolí incidentu je zjištěno, že na slyšitelných hádkách se podílejí oba partneři s agresivními prvky a nadávkami, nejedná se o domácí násilí.

Problém je rovněž vykazování v případech čistého psychického týrání. Jde o správní úkon, vykázání chrání oběť před dalším hrozícím násilím. V případě psychického týrání je nutno ze strany policie při vykázání postupovat velmi obezřetně a používat ho pouze v těch případech, kdy skutečnosti nasvědčují tomu, že násilná osoba použila tvrdé formy psychického týrání, jako například totální sociální izolaci, absolutní kontrolu, blokování při uspokojování základních existenčních potřeb, spánkovou a potravinovou deprivaci, nebo stalking, již dříve. Vztahové problémy popisované jako hádky, urážky, ponižování, důvodem k vykázání nejsou.³⁶

3.3 Jednání s obětí

Je nutno znát obecné zásady pro jednání s obětí trestného činu.

1. Informace - v řadě zemí jsou již přijímána odpovídající legislativní opatření, podle kterých jsou orgány činné v trestním řízení povinny informovat oběti o jejich právech, průběhu trestního řízení, programech a možnostech pomoci a péče včetně jejich dostupnosti (podobně ve Slovenské republice v § 49 trestního řádu orgán činný v trestním řízení je povinný při prvním kontaktu s poškozeným poskytnout mu v písemné formě informace o jeho právech v trestním řízení a o organizacích na pomoc poškozeným včetně služeb jimi poskytovaných).
2. Bezpečí - policejní orgány by měly přispívat k obnově pocitu bezpečí jak psychologickými prostředky (vysvětlit nepravděpodobnost opakovaného útoku, doporučit přítomnost přátel apod.), tak fakticky, tj. zajištěním maximálního bezpečí oběti v průběhu trestního řízení.
3. Důvěra - vždy je nutné objasnit oběti, proč je pro věc důležité, aby se vyjádřila ke všem otázkám, které jsou jí policejními orgány kladeny.

³⁶ Stanovisko OBP MV k některým problémům spojeným s výkladem skutkové podstaty nebezpečné pronásledování.

4. Empatie - při jednání s obětí je třeba usilovat o dostatečnou empatii. Schopnost se vcítit do oběti je důležitá i pro objasňování a vyšetřování případu. Je důležité například zkusit si zodpovědět otázku, proč oběť nahlašuje útok na svou osobu až po tak dlouhé době, předstírá poškozený trestný čin či nikoliv apod.³⁷

Psychologické doporučení v oblasti neverbální komunikace:³⁸

- zrakový kontakt - pomocí něho můžeme signalizovat povzbuzení, podporu. U obětí se často setkáváme spíše s tendencí vyhýbat se zrakovému kontaktu, je vhodné při pokládání otázek neuhýbat pohledem,
- držení těla - je vhodné kontrolovat držení těla, zejména, když hovoří oběť, bezděčné odklánění těla, nahýbání trupu směrem k oběti naznačuje odstup, až averzi. Zcela vzpřímený postoj, vzad držená hlava signalizuje neosobní jednání,
- vzdálenost - optimální neexistuje, obecně platí, že se vzrůstající vzdáleností roste i pocit oficiálnosti a neosobnosti jednání,
- paralingvistika - je nutno kontrolovat hlasitost, rychlost a rytmus mluveného projevu, je vhodné hovořit tlumeným hlasem, pomalu a s delšími přestávkami mezi jednotlivými otázkami - dáváme tím najevo ohleduplnost a trpělivost,
- aktivní naslouchání - když hovoří oběť, je nutné zaujmout pozici pozorného posluchače, vhodné je tzv. empatické mlčení,
- shrnutí - poté, co osoba dokončí sdělení, zopakovat podstatné body sdělení, shrnutí zakončit širokou otázkou: „Porozuměl jsem tomu dobře?“,
- empatické mlčení - v případě oběti působí uklidňujícím dojmem, oběť bývá často zmatená a potřebuje si udělat čas k tomu, aby si srovnala myšlenky,
- osobní vyjadřování - při jednání s obětí je možno používat osobní formulace typu: „mám pocit, myslím si...“ na místo úředních formulací, zprostředkuje pocit zájmu a účasti,
- vyjadřování samozřejmého - je vhodné, aby policista sděloval i skutečnosti, které považuje za samozřejmé,
- vyjadřování pocitů - i při objektivním nestranném přístupu může policista sdělit určité pocity, kterými potvrzuje roli citlivého člověka. Lze použít výrok: „...je mi líto, že se to stalo...“.

³⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s. r. o., 2004. s. 288-290.

³⁸ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Jak jednat s oběťmi a pachateli?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. s. 18.

Pomoc obětem trestného činu

Povinností státu je zajištění zlepšení postavení oběti trestné činnosti a poskytnutí jí co nejúčinnější pomoci a podpory. Tato povinnost vyplývá mimo jiné i z mezinárodních smluv. Jedná se například o rozsah pomoci uvedený v Mezinárodní příručce OSN o pomoci obětem trestné činnosti:³⁹

- krizová intervence (např. azylové domy, linky důvěry, poskytnutí přístřeší, oděvů),
- poradenství (např. Bílý kruh bezpečí, poradny pro rodiny a partnerské vztahy, linky důvěry),
- obhajoba oběti,
- obhajování práv v průběhu trestního řízení,
- výcvik profesionálů zabývajících se oběťmi,
- prevence kriminality (např. kurzy sebeobrany),
- zvyšování právního vědomí v této oblasti,
- posttraumatická péče,
- peněžité kompenzace (zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů),
- vykázaní ze společného obydlí a zákaz vstupu do něj (zákon č. 273/2008 Sb., o PČR),
- uplatňování principů restorativní justice.

3.4 Nepravé oběti

Termínem nepravá oběť se označuje osoba, která se vydává za oběť trestného činu, ačkoliv jí ve skutečnosti není. Objevují se i další označení jako falešná oběť, údajná, předstírající oběť. Zavádí se termín - syndrom falešné viktimizace. Nepravé oběti doposud představují zatím málo prozkoumaný problém. Z praxe jsou známy případy zejména znásilnění, loupeží, podvodů, únosů, rukojmích atd.⁴⁰

³⁹ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2002. 292 s. ISBN 978-80-7380-389-6.

⁴⁰ VOŇKOVÁ, V., HUŇKOVÁ, M., et al. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha : proFem o. p. s., 2004. s. 244

Různé psychologické výzkumy se zaměřují zejména na zkoumání motivů, které vedou k oznamování smyšlené viktimizace u konkrétních druhů trestných činů. Mohou figurovat obvykle následující pohnutky:⁴¹

- alibi - předstírané TČ má poskytnout vysvětlení pro určitou okolnost - např. pozdní návrat domů,
- pomsta - oznámení je pomstou druhé osobě,
- touha či přání získat pozornost - falešná oběť se snaží touto cestou vzbudit zájem a vnést do svého jinak fádního života určitou dynamiku,
- získání určitých materiálních či finančních výhod - oběť obviňuje konkrétní osobu a jedná s cílem vymoci si materiální či jiné finanční výhody.

Např. u znásilnění se lze setkat s nepravou obětí i s fenoménem sebezraňování, které lze odhalit znaleckým zkoumáním. V poslední době je věnována pozornost i nepravým obětem stalkingu, protože většina těchto obětí vykazuje značné psychické nápadnosti. Je třeba při komunikaci nepravou oběť identifikovat, konfrontovat se skutečností a vytvořit pozici pro zaujetí dalších kroků - oběť předat do péče odborníků - reagují velmi citlivě na psychickou pomoc.

V souvislosti s domácím násilím vyvstala rovněž i aktuální otázka, zda lze včas rozpoznat eskalaci násilí v partnerských vztazích. Pozornost se zaměřuje na typické konstelace, které pak vyústí například ve vraždu (pokus o ni) partnerky, tedy tzv. femicidum. Domácí násilí je časté, ale partnerské vraždy ve srovnání s tím vzácné. Zatím platí, že zhruba 80% femicid je propojeno s domácím násilím. A naopak 20% usmrcení partnerky není propojeno s domácím násilím. Nárůst frekvence a intenzity domácího násilí je rizikovým faktorem, ale nevyskytuje se ve všech případech, které končí smrtí partnerky.⁴²

Mediálně prezentované případy femicid téměř vždy kladou provokativní otázku, zda policie nepostupovala laxe, zda šlo smutnému konci předejít. Je možné se beze zbytku připojit k názoru expertů, kteří tvrdí.⁴³

⁴¹ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

⁴² VARGOVÁ, B., et al. *PROTECT - Identifikace a ochrana zvláště ohrožených obětí genderově podmíněného násilí*. 2. vydání. Vídeň : WAVE, 2011. s 69.

⁴³ VARGOVÁ, B., et al. *PROTECT - Identifikace a ochrana zvláště ohrožených obětí genderově podmíněného násilí*. 2. vydání. Vídeň : WAVE, 2011. s 69.

- je utopické předpokládat, že lze zabránit všem smrtelným případům
- jsou případy, které se odehrávají bez eskalace a zřejmě by propadly všemi rastry
- existují i případy, ve kterých jsou signály rizika eskalace patrné. Jakákoliv intervence v těchto případech představuje i prevenci

3.5 Komunikace s násilnou osobou

S násilnou osobou by měl hovořit fyzicky zdatnější policista z důvodu vyšší míry hrozícího rizika.

Násilná osoba bývá často člověk dvou tváří, tzn. navenek slušný a spořádaný občan. Je důležité se takovou maskou nenechat oklamat. I tento člověk se může po odchodu policistů chovat zcela jinak, než v jejich přítomnosti. Násilná osoba má tendenci situaci zlehčovat, poskytovat omluvy pro své násilné jednání a manipulovat s policistou tak, aby jej přesvědčil, že jeho jednání bylo v pořádku. Na takovou snahu nesmí policista přistoupit.

Policista by měl nejprve násilnou osobu vytěžit a bude-li podezření z páčání domácího násilí i nadále trvat (z dalších zjištěných informací včetně obsahu výpovědi ohrožené osoby), měl by násilné osobě sdělit, že:⁴⁴

- násilné chování je nepřijatelné za všech okolností a není pro něj žádná omluva,
- má-li násilná osoba s ohroženou osobou spory, musí je řešit bez použití násilí - v opačném případě se vystavuje násilná osoba nebezpečí postihu.

Policista by se neměl nechat zastrašit případnými hrozbami, násilná osoba může mít tendenci před ohroženou osobou vystupovat způsobem ukazujícím, že "na ni jsou policisté krátcí!"

Postup při vykázání dle § 44 a následující zákona o PČR⁴⁵

1. Po příjezdu na místo získat informace o situaci na místě (poškození bytu), chování osob, zranění, přítomnost nezletilých osob atd. Ty následně uvést do ÚZ o incidentu se znaky domácího násilí, oddělit násilnou a ohroženou osobu (pokud

⁴⁴ Interní materiály Policie ČR - *Doporučení ke komunikaci s účastníky incidentu*, získané od pracovníků preventivně informační skupiny Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje České Budějovice.

⁴⁵ Interní materiály Policie ČR - *Postup při vykázání dle § 44 a násl. zák. č. 273/2008 Sb.*, získané od pracovníků preventivně informační skupiny Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje České Budějovice.

tím nedojde k ohrožení), zajistit dle potřeby lékařské ošetření, ověřit totožnost přítomných osob, zjistit zda násilná osoba obývá společné obydlí s osobou ohroženou.

2. Získat informace k přítomnosti znaků domácího násilí.
3. Rozhodnout o dalším opatření (předvolání k podání vysvětlení, zajištění, zadržení, vykázání, záchytná protialkoholická stanice, odkaz na jiné organizace)
4. Posoudit naplnění podmínek pro vykázání.
5. Pokud se policista rozhodl provést vykázání, zajistí přítomnost nezúčastněné osoby.
6. Vypsát potvrzení o vykázání a předat jej oproti podpisu násilné i ohrožené osobě a předat oproti podpisu poučení násilné i ohrožené osobě.
7. Vyzvat násilnou osobu, aby odevzdala klíče, převzetí poznamenat do potvrzení o vykázání.
8. Pokud násilná osoba nesouhlasí s vykázáním, poskytnout možnosti podat námítky (ústně na místě, nebo písemně do tří dnů).
9. Poskytnout ohrožené osobě informace o místech pomoci, například formou letáku.
10. Vyzvat násilnou osobu, aby si vzala věci osobní potřeby (hygienické potřeby, oděvy, léky a zdravotnické pomůcky, mobil, osobní cennosti a dokumenty), k tomu stanovit přiměřenou dobu (max. 30 minut - čas potřebný ke sbalení zavazadla na kratší dovolenou) a opustit neprodleně obydlí. Odmítne-li násilná osoba opustit obydlí, popř. bezdůvodně protahuje svůj pobyt - upozornit ji na možnost donucení za použití donucovacích prostředků a zajištění osoby k prosazení vykázání. Pokud ani pak násilná osoba neuposlechne výzvy, vyvést ji za použití donucovacích prostředků).
11. Předat vykázané osobě seznam ubytovacích zařízení.
12. Není-li vykázaná osoba vykázání přítomna v místě vykonání, zjistit místo jejího možného výskytu k předání poučení o jejích právech a povinnostech a potvrzení o vykázání.

13. O vykázání ihned informovat dozorčí službu.
14. V případě existence námitek informovat bezodkladně vedoucího územního odboru vnější služby.
15. Pokud je vykázáním ohrožen provoz objektu, nebo znemožněn výkon zaměstnání, bezodkladně vyrozumět příslušné osoby (provozovatel objektu, zaměstnavatel) za účelem přijetí opatření.
16. Na útvaru je policista povinen vyhotovit úřední záznam o incidentu se znaky domácího násilí.
17. Tento úřední záznam doručit do 24 hodin od vstupu do obydlí na příslušné intervenční centrum, okresní soud a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“), pokud v rodině žije nezletilá osoba.
18. Uložit klíče do zapečetěné obálky opatřené číslem jednacím.

4 DOMÁCÍ NÁSILÍ Z HLEDISKA TRESTNÍHO PRÁVA

4.1 Fyzické násilí

Poznatky z konkrétních případů ukazují, že zcela typickým příkladem je používání fyzického násilí manžela vůči manželce, případně druha vůči družce.

Velký posun ve vymezení osoby poškozeného přinesl zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „trestní řád“). Tento zákon ve svém ustanovení § 43 odst. 1 poměrně široce vymezil poškozeného jako toho, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální či jiná škoda. Trestní řád prošel do dnešního dne velkým množstvím novelizací a v České republice platí dodnes.

Pokud jde o hmotně právní regulaci, tato je řešena v trestním zákoníku, který s účinností od 1. 1. 2010 na území České republiky plně nahradil zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „trestní zákon“).⁴⁶

Hmotně právní regulace domácího násilí je konkrétně řešena v ustanovení § 199 trestního zákoníku, trestný čin „Týrání osoby žijící ve společném obydlí“ které zní:⁴⁷

(1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým nebo trýznivým způsobem,

b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,

c) spáchá-li takový čin na nejméně dvou osobách, nebo

d) páchá-li takový čin po delší dobu.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1

⁴⁶ ČESKO. Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961 o Policii ČR. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1961, částka 65, 48 s. Dostupný z WWW:

<<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon140-1961.pdf>>.

⁴⁷ ČESKO. Trestní zákoník ze dne 9. února 2009. In *Trestní zákoník*. 2009, 112 s. Dostupný z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/>>.

- a) těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo
- b) smrt.

Nejčastější případy týrání spočívají v opakovaných fyzických útocích, které jsou většinou vedeny proti hlavě i dalším částem těla poškozených osob, v mnohých případech dochází ke smýkání poškozené osoby za vlasy a podobně. Vyskytuje se často kumulace fyzického a psychického týrání, pro které je poměrně typické používání různých vulgárních výrazů a urážek, zákazů a příkazů spočívajících např. v pokynu užívat jen část bytu. Dále bývá poškozené osobě zakazován pohyb po bytě či mimo něj, je jí bráněno ve styku s příbuznými, určitý druh šikany se projevuje v trávení jejího volného času.⁴⁸

Obviněný nejméně od měsíce března 2007 do 12. 11. 2007 v nepravidelných několikátýdenních intervalech v místě společného bydliště, v důsledku finančních neshod a neshod v intimním soužití opakovaně fyzicky a verbálně napadal svou manželku, kterou napadal různými způsoby, házel ji na postel, klekal jí na ruce, přivazoval ji k topení, kopal ji po celém těle, tahal ji za vlasy, přikládal jí na obličej polštář, kterým ji dusil, několikrát ji škrtil, dával jí facky, před dětmi ji oslovoval vulgárními výrazy s tím, že ji zabije. V měsíci září 2007 poškozenou v nočních hodinách z důvodu jejího odmítnutí pohlavního styku vyhodil z bytu, vzal jí klíče, a když ji po dvou hodinách pustil zpět, opět ji zbil, dále dne 10. 11. 2007 ji v přítomnosti syna ohrožoval rýčem se slovy, že ji zabije a ze dne 11. 11. na 12. 11. 2007 poškozenou opakovaně udeřil do hlavy, škrtil, několikrát kopal do levého boku, čímž jí způsobil hematoma na vnitřní straně levé paže, hematoma a výraznou bolestivost nad hřebenem kosti kyčelní vlevo.⁴⁹

Týrání má formu slovního napadání (opakované urážení vulgárními výrazy, vyhrožování podřezáním, zabitím, zabitím potomka, vyhozením domu do vzduchu, provádění schválností, zamykání domova a krátkodobé bránění ve vstupu do domu, bránění v užívání části bytu, vypínání topení v domě, šikanování formou omezování ve sledování televize, ponižování, buzení v noci, soustavné křičení po poškozené, zasílání vulgárních SMS zpráv), tak i formu fyzického napadání (kopání nohou do různých částí

⁴⁸ VOŇKOVÁ, V. *Vaše právo! První právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 5. vydání. Praha : proFem o. p. s., 2006. s. 8-9.

⁴⁹ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

těla, povalení na podlahu, tahání za vlasy a vyškubnutí části vlasového porostu, bití pěstmi do obličeje a do celého těla, a to opakovaně, strkání na zeď, strkání francouzskou holí, bití botou po zádech a ramenech, držení pod krkem a škrcení, uchopení za oděv a odtáhnutí do jiné místnosti v domě, polévání horkými nápoji atd.)⁵⁰

V drtivé většině případů se pachatel dopouští protiprávního jednání pod vlivem alkoholu, eventuálně omamných a psychotropních látek, přičemž se zpravidla jedná o kombinaci psychického a fyzického týrání. Následkem fyzických útoků pak jsou zhmožděniny, odřeniny, eventuálně podvrtnuté koleno či krční páteř, zlomeniny žeber a podobně. V menšině případů se poškozené ženy nechají ošetřit u lékaře. Pokud se jedná o partnerství či manželství mladších osob, ve kterém jsou také nezletilé děti, lze vysledovat, že tyto jsou často přítomny jednání agresora.

Skutkově poněkud vybočuje věc, ve které se jednalo v podstatě jen o psychický teror: *Pachatel byl pedagogický pracovník (stíhán, obžalován i odsouzen rovněž pro týrání osoby žijící ve společném obydlí), který svou manželku a dceru tyranizoval tím, že znemožňoval vytápění bytu, zastavoval přívod vody, apod., narušoval soužití v domácnosti, jinak také „standardní“ urážky a výhrůžky fyzickou újmou umocněné demonstrativní manipulací různých předmětů, eventuálně použitelných jako zbraň, v rukou, přitom jeho jednání nebylo vázáno na předchozí požívání alkoholu.*⁵¹

Z judikatury obecných soudů je možno poukázat na usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005 (Rt 20/2006), které stanovilo, že pod pojmem týrání osob uvedených v ustanovení § 215a odst. 1 trestního zákona (nově § 199 trestního zákoníku) je třeba rozumět takové jednání pachatele, které se vyznačuje zlým nakládáním buď s blízkou osobou, nebo i jinou osobou, s níž pachatel žije ve společném domě či bytě, a současně se vyznačuje i určitou mírou trvalosti a dosahuje takové intenzity, aby bylo schopno vyvolat stav, kdy postižená osoba pociťuje těžké příkoří, resp. psychické nebo i fyzické útrapy.⁵²

V usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 8. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1048/2008 se uvádí, že týráním se rozumí zlé nakládání s jinou osobou, které se vyznačuje především vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti, dále určitou trvalostí a konečně tím, že osoba,

⁵⁰ VOŇKOVÁ, V. *Vaše právo! První právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 5. vydání. Praha : proFem o. p. s., 2006. s. 8-9.

⁵¹ Informace získané z rozhovoru s policistkou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005.

jež je takovému jednání vystavena, ho pociťuje jako těžké příkoří. Týrání nemusí mít nutně jen povahu fyzického násilí, ale může spočívat i v působení psychických útrap. Vyšší stupeň hrubosti a bezcitnosti je požadavek, který se vztahuje k jednání pachatele jako celku. Jednotlivé dílčí akty jednání pachatele, jsou-li posuzovány izolovaně samy o sobě, nemusí být nutně příliš závažné. Podstatné je, že vyššího stupně hrubosti a bezcitnosti dosahují v kontextu daném konkrétními okolnostmi, za nichž k nim dochází, svou povahou, návazností, četností, opakováním, stupňováním, charakterem vzájemného vztahu pachatele a týrané osoby apod.⁵³

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. 7 Tdo 1135/2005 uvádí, že pokud bylo prokázáno, že se obviněný po dobu nepřesahující dva měsíce choval vůči poškozené a jejímu synovi tak, že jim soustavně plival do jídla, poškozenou odmítal pouštět do kuchyně, hrubě ji urážel, vyhrožoval jí zabitím nebo zmrzačením a v jednom případě ji fyzicky napadl, lze tuto dobu považovat za dostatečnou pro splnění podmínky určitého trvání ve smyslu § 215a odst. 1 trestního zákoníku (nově § 199 trestního zákona).⁵⁴

Podle usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1197/2008 za týrání ve smyslu § 215a trestního zákona (nově § 199 trestního zákoníku) lze považovat i např. poškozování zařízení bytu v úmyslu nikoli pouze věc zničit, nýbrž tím ublížit osobě spolužijící, tropení schválností apod.⁵⁵

V neposlední řadě např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. 6 Tdo 548/2008 uvádí, že za týrání ve smyslu § 215a trestního zákona (nově § 199 trestního zákoníku) je třeba za splnění ostatních podmínek požadovaných zákonem považovat i jednání spočívající v tom, že pachatel brání poškozené ve svobodném pohybu po bytě, při svých nočních návratech ji opakovaně budí tím, že s ní třese, rozsvěcuje, stahuje z ní příkrývku, apod.⁵⁶

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 8. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1048/2008.

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. 7 Tdo 1135/2005.

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. 6 Tdo 548/2008.

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1197/2008.

4.1.1 Formy jednání

U trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199) trestní zákoník používá, při vymezení obytného prostoru, pojmu „společné obydlí“ a nikoli „společná domácnost“. Pojem „společné obydlí“ navazuje na pojem „obydlí“, který je vymezen v § 133 trestního zákoníku, jako „dům, byt nebo jiný prostor sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející“. Toto vymezení pokrývá tedy mimo obytných domů a bytů i obytné chaty, hotelové domy, ubytovny, vysokoškolské koleje apod., tedy veškeré prostory sloužící k bydlení lidí. Tento pojem neklade důraz na vedení společné domácnosti, ale jen na faktický stav společného bydlení, ať už jeho důvodem je jakýkoli titul, např. vlastnictví nemovitosti, nájemní či podnájemní vztah i faktické společné bydlení na základě rodinných i jiných vztahů.⁵⁷

Jednání uvedené v § 199d odst. 2 trestního zákoníku vymezují případy, kdy pachatel pokračuje ve svém jednání po delší dobu. Znak po delší dobu je v konkrétních trestních věcech posuzován od pěti měsíců, ve většině případů bohužel dochází k jednání po dobu několika roků.⁵⁸

Obvykle jde o útoky, které měly z počátku formu verbálních napadání, výčitek (žárlivé výstupy), které následně přešly přes výhrůžky násilím až k fyzickému napadání, od políčků až po údery pěstí nebo kopance. K uvedenému trestnému činu je zdůrazňována především žárlivost partnera, eventuelně významnější vliv alkoholu.⁵⁹

Příkladem může být uvedena trestní věc, kdy obviněný nejméně po dobu dvou let v Mostě, ve svém bytě, ovlivněn alkoholem psychicky utlačoval a též fyzicky napadal svoji manželku.⁶⁰

V jiné trestní věci obviněný v době od 1. 8. 2004 do 24. 3. 2007 (tedy po dobu více než 3 let) ve společně obývaném panelovém bytě v Kopřivnici, vždy pod vlivem alkoholu, opakovaně fyzicky napadal svou družku fackami, házením různých předmětů, vyhrožoval jí s nožem v ruce zabitím, vyhozením z okna 8. poschodí a v několika případech poškozené

⁵⁷ ČESKO. Trestní zákoník ze dne 9. února 2009. In *Trestní zákoník*. 2009, 112 s. Dostupný z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/>>.

⁵⁸ ČESKO. Trestní zákoník ze dne 9. února 2009. In *Trestní zákoník*. 2009, 112 s. Dostupný z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/>>.

⁵⁹ DOLEŽAL, P. *Sociální deviace a protiprávní jednání*. Brno : Právnická fakulta Masarykovy univerzity 2011. s. 42.

⁶⁰ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

*způsobil oděrky, hematomy a tržné rány, pro které bývala zpravidla pouze jednorázově ošetřena.*⁶¹

Opakovaně se vyskytují případy útoku dospělých dětí vůči rodičům, a to především synů vůči matkám. Převážně jde o osoby závislé na drogách či alkoholu, děje se tak v době, kdy je manžel či druh poškozené mimo domov. Pachatelé se ve většině případů snaží získat finanční prostředky.

V případě, kdy se pachatel trestného činu dopustil proti více osobám - např. družce a jejím třem dětem, je třeba rozlišovat jednání pachatele vůči družce a vůči jejím dětem. Jednání pachatele vůči matce dětí, samozřejmě za splnění podmínek § 199 trestního zákona, tj. musí jít o osobu žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, je třeba kvalifikovat podle § 199 trestního zákoníku. Jiná situace je však vůči dětem družky, kde opět je třeba zkoumat vztah mezi pachatelem a týranou osobou v tom směru, zda se nejedná o osobu svěřenou. V takovém případě by tedy bylo nutné posoudit výše uvedené jednání pachatele jako souběh trestných činů například podle § 198, § 199 a § 199c trestního zákoníku.⁶²

Výše uvedená problematika dále souvisí s otázkou jednočinného souběhu trestného činu podle § 199 trestního zákoníku s jednorázovým trestným činem (např. s trestným činem ublížení na zdraví podle § 146, § 146a, § 147, nebo § 148 trestního zákoníku, popř. jiným poruchovým trestným činem).⁶³

Jestliže však týrání vedlo ke způsobení těžké újmy na zdraví nebo dokonce ke smrti týrané osoby, je již to nutné vyjádřit souběhem trestného činu týrání svěřené osoby a příslušného trestného činu ublížení na zdraví podle § 146 odstavce 4, případně odstavce 3, § 145 trestního zákona, popř. trestného činu vraždy podle § 140 trestního zákona. V těchto případech soudy vycházejí z úvahy, že při způsobení závažnější poruchy zdraví by kvalifikace jednání pachatele bez použití souběhu trestných činů nevystihovala plně povahu činu.⁶⁴

⁶¹ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

⁶² ČESKO. Trestní zákoník ze dne 9. února 2009. In *Trestní zákoník*. 2009, 112 s. Dostupný z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/>>.

⁶³ ČESKO. Trestní zákoník ze dne 9. února 2009. In *Trestní zákoník*. 2009, 112 s. Dostupný z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/>>.

⁶⁴ ČESKO. Trestní zákoník ze dne 9. února 2009. In *Trestní zákoník*. 2009, 112 s. Dostupný z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/>>.

4.1.2 Vyřízení věci jiným způsobem než obžalobou

Nejčastěji namísto podání obžaloby nebo návrhu na potrestání dochází k zastavení trestního stíhání, a to zejména z důvodu nepřičetnosti obviněného v době spáchání činu, úmrtí pachatele nebo z důvodu důkazní nouze (typicky proto, že poškozená odmítá po podání trestního oznámení vypovídat či změni výpověď ve prospěch obviněného).⁶⁵

*Obviněný (nar. 1958), byl trestně stíhán pro trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí, kterého se měl dopustit vůči své manželce. Ve věci byl přibrán znalec z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie a klinické psychologie za účelem vyšetření obviněného, kdy znalec došel k závěru, že obviněný trpí duševní poruchou související s jeho závislostí na alkoholu se zhoubným onemocněním zažívacího traktu, v důsledku které pak nebyl schopen své jednání ovládat ani rozpoznat jeho nebezpečnost. Dozorující státní zástupce tedy trestní stíhání obviněného zastavil podle § 172 odst. 1 písm. e) trestního řádu z důvodu nepřičetnosti obviněného. Poté byl ze strany státního zastupitelství podán návrh na uložení ochranného ústavního léčení obviněného, kdy okresní soud oproti návrhu v následujícím řízení uložil obviněnému ochranné ambulantní léčení.*⁶⁶

*Obviněný (nar. 1930), byl trestně stíhán pro trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí, kterého se měl dopustit vůči své manželce. Přibraný znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, diagnostikoval u obviněného závažnou duševní poruchu – demenci smíšené etiologie a zároveň syndrom závislosti na alkoholu. Diagnostikovaná duševní porucha pak způsobila u obviněného vymizení rozpoznávacích i ovládacích schopností. Státní zástupce poté ve smyslu § 172 odst. 1 písm. e) trestního řádu zastavil trestní stíhání obviněného, a poté podal okresnímu soudu návrh na uložení ústavního ochranného léčení, čemuž také bylo soudem vyhověno.*⁶⁷

V jiné trestní věci došlo k zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. c) trestního řádu, neboť nebylo prokázáno, že skutek spáchala obviněná a nebyl opatřen přímý důkaz, který by ji usvědčoval (dítě bylo v rozhodující dobu střídavě v péči

⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, L., PTÁČEK, R., ŽUKOV, I. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010. č. 106, s. 234-238.

⁶⁶ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

⁶⁷ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

několika osob, včetně obviněné, a všichni jednání popřeli), přičemž z lékařských zpráv vyplynulo, že nelze určit přesný datum úrazu poškozeného.⁶⁸

Dále následuje skupina případů, ve kterých je věc odevzdána (postoupena) jako přestupek. Jde o případy vykazující nižší intenzitu násilí, případy verbálních útoků na poškozenou osobu, přičemž nelze prokázat fyzické násilí, dále případy, ve kterých v průběhu přípravného řízení není prokázáno, že jednání obviněného vůči poškozené je tak necitelné, hrubé a vyznačující se takovou intenzitou a trvalostí, že by toto jednání mohla poškozená pociťovat jako těžké příkoří.⁶⁹

Podezřelý měl po dobu nejméně 6 let slovně a následně i fyzicky napadat svoji družku a jejího syna, demoloval zařízení a vybavení bytu, vyhrožoval zabitím, přičemž k poslednímu fyzickému napadení došlo dne 1. 1. 2007, přičemž družce způsobil zranění s dobou léčení od 1. - 3. 1. 2007. Po zrušení usnesení o zahájení trestního stíhání družka i její syn odmítli ve věci dále vypovídat s tím, že vzhledem k tomu, že se situace zklidnila a žije s druhem ve společné domácnosti, nechtěla již k případu vypovídat stejně jako její syn. S přihlédnutím k důkazní situaci pak bylo rozhodnuto policejním orgánem o odevzdání věci podle § 159a odst. 1 písm. a) trestního řádu k projednání podezření ze spáchání přestupku. Postup policejního orgánu byl dozorovým státním zástupcem akceptován.⁷⁰

Jiným způsobem než obžalobou byla v přípravném řízení trestním vyřízena věc, ve které bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí. Věc byla státním zástupcem postoupena k projednání jako přestupek z důvodu, že se jednalo o ojedinělé jednání pachatele - otce, vietnamského obchodníka, dosud netrestaného, který ztrestal dceru za to, že mu několikrát lhala tak, že ji zbil dřevěnou tyčkou přes stehna a ruku, svého jednání litoval a uváděl, že takovýto výchovný prostředek je ve Vietnamu běžný, ale on ho již vícekrát nepoužije.⁷¹

⁶⁸ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

⁶⁹ ČÍRTKOVÁ, L., PTÁČEK, R., ŽUKOV, I. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010. č. 106, s. 234-238.

⁷⁰ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

⁷¹ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

V několika dalších případech je věc odložena podle § 159a odst. 1 trestního řádu, neboť se provedeným dokazováním, zejména psychologickým vyšetřením a šetřením v okolí bydliště, nepodaří prokázat týrání.⁷²

*Podzřelý měl úmyslně nepřiměřeně fyzicky trestat vařečkou a uzavírat na delší dobu v dětském pokoji nevlastní dceru, nar. 12. 12. 2001. Věc byla odložena, neboť modřiny na zadečku nezletilé byly zjištěny v ojedinělém případě, který podezřelý připustil, orgán sociálně právní ochrany dětí uvedl, že podezřelý i jeho manželka jsou nižšího intelektu a péči o děti zvládají dle svých možností. Týrání nebylo potvrzeno ani psychologickým vyšetřením ani šetřením v okolí bydliště rodiny.*⁷³

Dále dochází k pravomocnému zproštění zejména z důvodů důkazní nouze. Státní zastupitelství se shodují v tom, že často je příčinou vývoj důkazní situace. Poměrně často poškozená osoba přesto, že sama podala trestní oznámení, po zahájení trestního stíhání odmítne vypovídat s odkazem na § 100 odst. 1 trestního řádu, důkazní nouze se naplno projeví v řízení před soudem. V jiných případech sice poškozená osoba vypovídat neodmítne, ovšem svou výpověď jednou nebo i několikrát v průběhu řízení změní, věrohodnost její výpovědi tak podstatně poklesne a nemůže se stát pevným základem pro rozhodnutí o uznání viny. Poukazováno je i na neochotu rodinných příslušníků spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, čímž se nepodaří potvrdit skutkový stav, z něž vycházela obžaloba.⁷⁴

*Pro ilustraci případu, kdy došlo ke zproštění obžaloby podle § 226 písm. a) trestního řádu je možno zmínit např. věc, ve které poškozená podala trestní oznámení, kde podrobně popsala napadání, po zahájení trestního stíhání pak odmítla vypovídat a vypovídat odmítla též před soudem, z daných důvodů nebylo prokázáno násilí pachatele.*⁷⁵

K ilustraci důvodu pro zproštění obžaloby podle § 226 písm. b) trestního řádu lze zmínit věc, kdy byl obžalovaný zproštěn obžaloby pro trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě a týrání svěřené osoby, které měl spáchat tím, že

⁷² ČÍRTKOVÁ, L., PTÁČEK, R., ŽUKOV, I. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010. č. 106, s. 234-238.

⁷³ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

⁷⁴ ČÍRTKOVÁ, L., PTÁČEK, R., ŽUKOV, I. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010. č. 106, s. 234-238.

⁷⁵ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

jednak napadal svou manželku hrubými a vulgárními výrazy, bil ji, kopal do ní poté, co ji srazil na zem, zpočátku 2x až 3x týdně, posléze téměř každodenně, jednak měl dceři své manželky hrozit, že ji odveze do dětského domova, křičel na ni, strkal do ní, což mu ale oplácela. U hlavního líčení potom obě poškozené upřesnily své výpovědi z přípravného řízení tak, že vlastně se jednalo o oboustranné ataky a hádky, takže soud dospěl k závěru, že k naplnění uvedených trestných činů nedošlo. Rozsudek nabyl právní moci v prvním stupni.⁷⁶

V jiné trestní věci byla podána státním zástupcem obžaloba na obviněného pro trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Uvedeného trestného činu se měl obviněný dopustit tím, že od počátku r. 2006 do 7. 9. 2007 opakovaně, asi 2x týdně, slovně i fyzicky za přítomnosti nezletilých dětí napadal svou manželku, a to vulgárními urážkami a údery do různých částí těla, přičemž dne 14. 9. 2006 kolem 07:00 hod napadl také svou nezletilou dceru (nar. 1991), kterou odstrčil tak, že jmenovaná upadla na lednici a utrpěla zhmoždění pravé ruky v oblasti palce s následným léčením v trvání čtyř dnů, kdy v důsledku jeho chování se u manželky obviněného projevila smíšená úzkostně depresivní porucha. Po provedení důkazu u hlavního líčení Okresní soud v O. vydal rozsudek, kterým podle § 226 písm. a) trestního řádu zprostil obviněného obžaloby. Proti rozsudku nepodala dozorová státní zástupkyně odvolání, neboť poškozené odmítly vypovídat u soudu v procesním postavení svědka, jiní svědci nebyli zjištěni. Samotné konstatování znaleckého posudku o depresivní poruše u poškozené jako usvědčující důkaz nepostačovalo.⁷⁷

Dále např. lze uvést trestní věc, ve které krajský soud k odvolání obžalovaného zrušil odsuzující rozsudek soudu I. stupně a obžalovaného zprostil obžaloby pro trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí. Jednání obviněného podle obžaloby spočívalo v tom, že svého nevlastního syna nutil ve více případech klečat na zemi či sedět bez hnutí na posteli, a to i po dobu několika hodin, vulgárně mu nadával, zakazoval mu chodit ven a stýkat se s kamarády, a v jednom případě jej surově zbil opaskem. Odvolací soud dospěl k závěru, že v předmětném případě o trestný čin nejde, neboť nezletilý poškozený je problémovou osobností, která se nerada podřizuje autoritě

⁷⁶ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

⁷⁷ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

*a jednání obviněného nebylo do té míry intenzivní, aby je bylo možno posoudit jako trestný čin.*⁷⁸

V dalších případech je důvodem ke zproštění obžaloby nepřítomnost obviněného v době spáchání žalovaných skutků. Vedle zproštěných věcí jsou také další případy postoupeny soudem k projednání pro přestupek, počet těchto věcí však není nijak významný.⁷⁹

4.1.3 Zásadní skutkové nebo právní problémy

Charakter tohoto druhu trestné činnosti přináší určité problémy při jejím dokazování. Útoky pachatelů se odehrávají výlučně v soukromí, kde jedinými svědky bývají většinou nezletilé děti nebo druhý partner. Je pravidlem, že obvinění svoji trestnou činnost popírají, což také zhoršuje dokazování. K tomu přistupuje i to, že mnohdy poškozené ženy jsou na pachatelích závislé, ať již citově nebo ekonomicky.⁸⁰

Problematikou je tedy především opatřování důkazních prostředků v podobě svědeckých výpovědí. Problémy s opatřováním svědeckých výpovědí se pak odrážejí i v tom, že je někdy problematické popsat skutek, kdy jde o větší počet útoků po delší dobu.

V důsledku stresu si poškozené osoby obtížně vybavují jednání pachatele. Okresní soudy se jich dotazují na počet např. úderů pěstí a podobně. Postupně tak dochází k upřesňování jednání pachatele, což dodatečně využívá obhajoba ke zpochybňování věrohodnosti svědků - poškozených.⁸¹

Dokazování trestné činnosti navíc může být velmi významně ovlivněno dobou, která od spáchání skutku uplynula, případně dobou, po kterou je trestná činnost

⁷⁸ Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.

⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, L., PTÁČEK, R., ŽUKOV, I. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010. č. 106, s. 234-238.

⁸⁰ ČÍRTKOVÁ, L. Policie v kontaktu s domácím násilím - současné výzvy, *Zpravodaj BKB*, 2009. č. 2, s. 31-34.

⁸¹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P., et al. *Pomoc obětem (a svědkům trestných činů) příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada publishing a. s., 2007. s. 190

páchána. Některá okresní státní zastupitelství poukazují na základě svých zkušeností například na lhostejnost osob žijících v blízkosti takového jednání.⁸²

Policejní orgán při zahájení trestního stíhání fakticky vychází v některých případech pouze z trestního oznámení poškozené, která se snaží trestním oznámením řešit problémy před rozvodem či rozchodem s manželem, resp. druhem. Díky medializaci domácího násilí je dnes trestní oznámení pro tento trestný čin snadnou cestou, jak oznámenou osobu dostat ze společného bytu, resp. domu (oprávnění policie, resp. předběžné rozhodnutí soudu). Přitom až v průběhu vyšetřování, případně až před soudem, je zjišťováno, že poškozená přinejmenším nadsazovala při popisování zlého nakládání ze strany pachatele, případně že již v minulosti svého prvního muže oznamovala pro násilí vůči své osobě, a to v době, kdy ho chtěla opustit pro jiného muže.⁸³

Lékařské zprávy jako důkaz se ve sledovaných věcech vyskytují jen výjimečně, neboť poškozené osoby zpravidla lékařské ošetření nevyhledávají. Policejní orgány a státní zástupci se proto snaží dopátrat objektivních závěrů kupříkladu i vyžadováním znaleckých posudků na posouzení věrohodnosti svědků, čímž lze patrně odůvodnit i poměrně vysoký počet znaleckých posudků.

Poukazováno je dále na to, že právě v případech domácího násilí, jakož i násilí v rodině páchaného na dětech, se mimořádně projevuje problematičnost nepoužitelnosti prvotních výpovědí, které nejsou provedeny jako neodkladné či neopakovatelné (podaná vysvětlení), neboť osoby s věcí obeznámené jsou maximum informací ochotny sdělit zejména po incidentu, který vede k zahájení trestního řízení. Poté, co je pachatel jakýmkoliv způsobem pacifikován a „odstraněn“ z domácnosti či dosahu oběti, výrazně klesá ochota se k traumatizujícímu chování vracet.⁸⁴

Za další základní skutkový problém při prokazování trestných činů podle § 199 trestního zákoníku lze označit nespolupracující oběť. U dospělých obětí domácího násilí se orgány činné v trestním řízení potýkají se závislostí oběti na pachateli danou partnerským vztahem, obavami o děti apod. Efektivnost postihu pak skončí na tom,

⁸² ČESKO. Trestní zákoník ze dne 9. února 2009. In *Trestní zákoník*. 2009, 112 s. Dostupný z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/>>.

⁸³ VOŇKOVÁ, V., HUŇKOVÁ, M., et al. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha : proFem o. p. s., 2004. s. 244.

⁸⁴ ČÍRTKOVÁ, L. Policie v kontaktu s domácím násilím - současné výzvy, *Zpravodaj BKB*, 2009. č. 2, s. 31-34.

že po změně důkazní situace dojde k překvalifikaci jednání na prosté ublížení na zdraví a v důsledku nesouhlasu s trestním stíháním dojde k zastavení trestního stíhání či postoupení věci k projednání přestupku. Prakticky vždy v těchto případech selhává okolí, a to jak v místě bydliště oběti a pachatele, tak i širší rodina, v případě dětských obětí nedochází včas k odhalení problémů ve škole.⁸⁵

V drtivé většině případů, jež jsou oznamovány orgánům činným v trestním řízení, oběť pociťuje jednání pachatele jako těžké příkoří. Když nejsou objektivně zjištěny závažnější stopy zejména fyzického násilí, docházejí soudy, ať prvoinstanční či odvolací, k závěru, že jiné formy domácího násilí, byť je oběť subjektivně pociťuje jako těžké příkoří, nenaplňují znaky této skutkové podstaty a jedná se pouze o běžné komunikační problémy. Tento závěr činí soudy i v případech, kdy lze v jednání pachatele vysledovat opakující a gradující jevy naplňující nějakou formu domácího násilí. Dochází rovněž k přeceňování závěrů znaleckých posudků. Pokud znalec nekonstatuje u poškozených syndrom týrané osoby či posttraumatickou stresovou poruchu, soud dochází k závěru, že poškozená jako oběť nepociťovala jednání pachatele jako příkoří či se byla schopna tomuto bránit, a proto nedochází k naplnění znaků této skutkové podstaty.

Znalecké posudky jsou ve vztahu k této trestné činnosti důležitým důkazním prostředkem. Znalecké posudky jsou vyžádané zejména k posouzení duševního stavu obviněných, k ověření věrohodnosti poškozených, především týraných dětí, a dále též ke zjištění následku na rozvoji osobnosti poškozeného v důsledku trestného jednání obžalovaného. Zejména v posledně uvedeném případě jde o zjištění, zda se v důsledku jednání obviněného rozvinul u poškozené osoby syndrom týraného, zneužívaného nebo zanedbávaného dítěte (syndrom CAN definovaný Zdravotní komisí Rady Evropy v roce 1992), jenž může být příčinou toho, že poškozená osoba popírá trestnou činnost pachatele, event. změni svoji výpověď ve prospěch pachatele, má snahu jeho chování omlouvat, chránit jej a akceptovat svou roli oběti. Stejně důležité je znalecké vyšetření pro zjištění možného syndromu týrané osoby (zletilé osoby, zejména ženy)

⁸⁵ SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. s. 9.

a v návaznosti na to, zda došlo k vyvolání posttraumatické stresové poruchy u poškozené osoby.⁸⁶

Věcný záměr nového trestního řádu navrhuje výslovně řešit další možnou překážku trestního stíhání - „ne bis in idem“ (ne dvakrát v jedné věci), která plyne z článku 4, Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a týká se předchozího řízení, jež posléze skončilo pravomocným rozhodnutím o vině přestupkem tzv. trestněprávní povahy. Navrhuje se zakotvit mechanismus rozhodování o zrušení pravomocného rozhodnutí o přestupku tak, že o tomto zrušení pravomocného rozhodnutí o přestupku bude rozhodovat soud na základě podnětu orgánu činného v trestním řízení.⁸⁷

⁸⁶ ČESKO. Zákon č. 273 ze dne 17. července 2008 o Policii ČR. In *Sbírka zákonů České Republiky*. 2008, částka 91, 24 s. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/soubor/sb091-08-pdf>>.

⁸⁷ EVROPA. Článek č. 4, protokol č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod ze dne 1. června 2010. In *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*. 2010, 50 s., Dostupný z WWW: <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf>.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo vymezení základních pojmů a postupů ohledně domácího násilí a vytvoření odborné opory zejména pro potřeby pracovníků Policie ČR a pedagogických pracovníků, z níž mohou vycházet například při sestavování různých vzdělávacích programů, ve kterých je tématem domácí násilí, stanovování postupů práce, ale i pro jejich orientaci v dané problematice. V neposlední řadě bylo cílem vytvořit rozsáhlou metodickou příručku jak pro širokou veřejnost, tak pro potřeby obětí poškozených domácím násilím.

Mojí snahou bylo zpracování bakalářské práce co nejpřesněji a nejsrozumitelněji a to jak pro pracovníka v oboru, tak i pro naprosto nezasvěceného člověka.

Vzhledem k tomu, že policie je represivní složkou České republiky, začíná její působení tam, kde jsou jiné pokusy pomoci a nápravy protiprávního jednání nedostačující, a to v případech, v kterém se jedná o činnost státních i nestátních subjektů.

Na základě toho je pak Policie České Republiky primárně zaměřena na protiprávní jednání pachatele a zajištění jeho spravedlivého právního postihu za jednání, kterého se dopustil. K pomoci obětem dochází až sekundárně a to ještě velice omezenými prostředky - většinou se jedná pouze o kriminalizaci pachatele.

Podstatnějším cílem by měla být spíše prevence a intervence, než trestní stíhání pachatele, které problémem stejně nevyřeší a pachatele od dalšího jednání většinou neodradí. Důležité je, aby vznikalo méně násilných konfliktů a aby se situace v rodině stabilizovala. Násilí páchané v rodině může ohrozit nejen život a zdraví obětí, ale i potencionální vývoj dětí, které v této rodině žijí a socializují se. Z takových dětí v jejich dospělosti vyrůstají potencionální agresori. Proto by domácí násilí nemělo být záležitostí pouze soukromou, ale měla by spadat do oblasti trestně právní.

I přes to, že programy působící proti domácímu násilí jsou relativně málo úspěšné, myslím si, že v současné době neexistuje jiný efektivní nástroj působení ze strany státu. Z pohledu reálného života by i 1% zlepšení znamenalo obrovský úspěch v řešení případů domácího násilí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

1. BURIÁNEK, J., KOVAŘÍK, J., ZIMMELOVÁ, P. *Domácí násilí na mužích a seniorech*. Praha : Triton, 2006. 108 s. ISBN 80-7254-914-6.
2. BUSCOTTE, A. *Gewalt in der Partnerschaft: Ursachen - Auswege - Hilfen*. Berlin : Patmos, 2007. 186 s. ISBN 3491401070.
3. CONWAY, H. *Domestic violence*. Oxford : Lion Hudson plc, 1977. 160 s. ISBN 978-80-00-01550-7.
4. ČÍRTKOVÁ, L., PTÁČEK, R., ŽUKOV, I. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010. č. 106, s. 234-238. ISSN 1212-0383.
5. ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s. r. o., 2004. 439 s. ISBN 80-86473-86-4.
6. ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha : Grada publishing a. s., 2008. 150 s. ISBN 978-80-247-2207-8.
7. ČÍRTKOVÁ, L. *Násilné osoby: Zatím víme víc o ohrožených osobách* [online]. © 2007 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/>
8. ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P., et al. *Pomoc obětem (a svědkům trestných činů) příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada publishing a. s., 2007. 190 s. ISBN 978-80-247-2.
9. ČÍRTKOVÁ, L. Policie v kontaktu s domácím násilím - současné výzvy, *Zpravodaj BKB*, 2009. č. 2, s. 31-34.
10. DOLEŽAL, P. *Sociální deviace a protiprávní jednání*. Brno : Právnická fakulta Masarykovy univerzity 2011. 52 s.
11. DUFKOVÁ, I., ZLÁMAL, J. *Domácí násilí se zaměřením na problematiku oběti*. Praha : Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Praze, Středisko pro výchovu k lidským právům a profesní etiku, 2005. 121 s. ISBN 80-239-5686-8.
12. ELLIOTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. 3. vydání, Praha : Portál, 2000, 173 s. ISBN 80-7178-034-0.
13. HIRIGOYEN, M. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*. Praha : Academia, 2002. 229 s. ISBN 80-200-0994-9.
14. MARTINKOVÁ, M. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku - se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 99 s. ISBN 978-80-7338-087-8.
15. SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Co je domácí násilí?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. ISBN 80-903626-2-1.
16. SPOUSTOVÁ, I. *Příručka pro policii a městskou policii. Jak jednat s oběťmi a pachateli?*. Praha : proFem o. p. s., 2005. ISBN 80-903626-2-1.
17. SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2002. 292 s. ISBN 978-80-7380-389-6.
18. VARGOVÁ, B., et al. *PROTECT - Identifikace a ochrana zvláště ohrožených obětí genderově podmíněného násilí*. 2. vydání. Vídeň : WAVE, 2011. 78 s. ISBN 92 4 159351 2.

19. VOŇKOVÁ, V., HUŇKOVÁ, M., et al. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha : proFem o. p. s., 2004. 244 s. ISBN 80-239-2106-1.
20. VOŇKOVÁ, V. *Vaše právo! První právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 5. vydání. Praha : proFem o. p. s., 2006. 92 s. ISBN 978-80-903626-4-2.

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961 o Policii ČR. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1961, částka 65, 48 s. Dostupný z WWW: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon140-1961.pdf>. ISSN 1213-189.
2. ČESKO. Zákon č. 273 ze dne 17. července 2008 o Policii ČR. In *Sbírka zákonů České Republiky*. 2008, částka 91, 24 s. Dostupný z WWW: <http://www.mvcr.cz/soubor/sb091-08-pdf>. ISSN 1211-1244.
3. ČESKO. Trestní zákoník ze dne 9. února 2009. In *Trestní zákoník*. 2009, 112 s. Dostupný z WWW: <http://trestnizakonik.cz/>. ISSN 1211-1244.
4. EVROPA. Článek č. 4, protokol č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod ze dne 1. června 2010. In *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*. 2010, částka 11, 50 s., Dostupný z WWW: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf.

Ostatní zdroje

Kromě výše uvedených zdrojů byly při zpracování bakalářské práce využity následující materiály:

1. Informace získané z rozhovoru s policistou SKPV Územního oboru Policie ČR České Budějovice dne 19. 11. 2013.
2. Interní materiály Policie ČR - *Doporučení ke komunikaci s účastníky incidentu*, získané od pracovníků preventivně informační skupiny Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje České Budějovice.
3. Interní materiály Policie ČR - *Postup při vykázaní dle § 44 a násl. zák. č. 273/2008 Sb.*, získané od pracovníků preventivně informační skupiny Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje České Budějovice.
4. Interní materiály Policie ČR - *Praktická doporučení pro výjezd k případům domácího násilí*, získané od pracovníků preventivně informační skupiny Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje České Budějovice.
5. Stanovisko OBP MV k některým problémům spojeným s výkladem skutkové podstaty nebezpečné pronásledování.
6. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005.
7. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. 7 Tdo 1135/2005.
8. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. 6 Tdo 548/2008.
9. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 8. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1048/2008.
10. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1197/2008.